

Södertörns högskola | Institutionen för genus, kultur och historia

Kandidatuppsats 15 hp | Genusvetenskap | vårterminen 2008

**Politiska ideal kommer och går,
men kärnfamiljen består**
– en diskursanalys av riksdagsdebatten
om vårdnadsbidraget 2007/2008

Av: Jennie K Larsson

Handledare: Helena Bergman

Abstract

Even though political ideals come and go, the nuclear family remains – a discourse analysis of the debate on ‘vårdnadsbidraget’ within the Swedish national parliament

Author: Jennie K Larsson

This thesis takes as its point of departure the Swedish governmental family policy and the debate on the proposed reform ‘vårdnadsbidraget’. The supporters of the reform present it as something that will increase the freedom of choice for families and benefit the children, whereas the opponents warn for decreased equality and a return to the male breadwinner-model.

From a constructivist perspective, language is closely related to power through defining and ascribing meaning to reality. By applying a feminist political theory on the debate within the Swedish national parliament 2007/2008 and conducting a discourse analysis, the aim of this paper is to analyse which concepts are used and how they construct to what makes a family within the political debate – is there any difference or similarity between the view of the opponents and the supporters of ‘vårdnadsbidraget’?

The main conclusion of this paper is that even though the political ideal and rhetorical concepts differ between the supporters and the opponents, they still constitute the heterosexual nuclear family as an obvious norm in family politics. Even though the opponents of the reform are critical to the nuclear family as a ideal, their strife for gender equality contributes to reproduce the heterosexual nuclear family as the family norm.

Key words: Gender family policy, discourse analysis, gender equality, family politics, feminist political theory, nuclear family ‘vårdnadsbidraget’

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och frågeställning	2
3. Tidigare forskning	4
3.1 Inledning	4
3.2 Jämställdhet vs. valfrihet i familjepolitiken	4
3.3 Jämställdhet som politiskt begrepp	5
3.4 Barnets bästa i politiken	6
4. Genusteoretiska utgångspunkter	8
4.1 Inledning	8
4.2 En socialkonstruktivistisk utgångspunkt	8
4.3 Att hantera flera maktassymetrier	8
4.4 Normer och gränser påverkar familjekonstruktionen	9
4.5 Synen på makt	10
5. Metod	11
5.1 Inledning	11
5.2 Diskursanalys som teori och metod	11
5.3 Diskursbegreppet	12
5.4 Metodologiskt tillvägagångssätt	13
5.5 Sammanfattning av tillvägagångssätt	15
5.6 Material	16
6. Analys	17
6.1 Inledning	17
6.2 Tecken som fyller familjebegreppet med mening	17
6.2.1 Valfrihet	17
6.2.2 Jämställdhet	20
6.2.3 Makt	23
6.2.4 Barnets bästa	24
6.2.5 De som förlorar	26
6.3 Trots olika hegemoniska ideal blir familjen densamma	27
6.3.1 Familjen i diskursen för ett vårdnadsbidrag	27
6.3.2 Familjen i diskursen mot ett vårdnadsbidrag	28
6.3.3 Konsensus om vad som gör en familj	30
6.3.4 En diskursiv förskjutning mot valfrihet som ideal	31
7. Slutord	33

1. Inledning

Den 1 juli i år införs det så kallade vårdnadsbidraget i Sverige.¹ Reformen kan sägas vara den största vattendelaren inom svensk familjepolitik idag. I debatten kring vårdnadsbidraget kretsar motståndarnas retorik kring argument om att reformen leder till en återgång till enföräldrarfamiljen och motverkar jämställdhet. Vårdnadsbidragets förespråkare använder istället begrepp som valfrihet och barnets bästa när de argumenterar för reformen. Vilka begrepp som används i den politiska debatten är ingen slump, genom att fylla ord och begrepp med ett visst innehåll blir man den som sätter den politiska dagordningen. Hur den politiska agendan utformas påverkar också konstruktionen av kön och könade praktiker.

De finska forskarna Heikki Hiilamo och Olli Kangas, bägge pol.dr, skriver att den politiska diskursen i Sverige kretsar kring att vårdnadsbidraget är en kvinnofälla, medan det i Finland funnits en betoning på frihet och familjens valmöjligheter.² De menar att den retoriska inramningen av frågan har spelat en avgörande roll för att Finland infört ett vårdnadsbidrag, medan man i Sverige istället valt att bygga ut den offentliga barnomsorgen. Samma begrepp eller teman har använts i båda länderna, men innehållet har varierat. Retoriska inramningsbegrepp som frihet, rättvisa/jämlikhet eller barnets bästa har fått olika betydelser i de olika diskurserna.³

Sedan regeringsskiftet 2006 finns en allt mer framträdande retorik kring valfrihet och barnets bästa i den svenska familjepolitiska debatten och i synnerhet kring vårdnadsbidraget.⁴ Debatten kring vårdnadsbidraget är också starkt kopplat till politisk färg, motståndarna till reformen finner vi på den vänstra delen av den politiska skalan och de som förespråkar reformen återfinns på den högra. Dock är denna partipolitiska uppdelning inget som analyseras i uppsatsen, mitt intresse för debatten handlar lika mycket om vad som förenar som vad som skiljer politikerna åt. Jag vill inte undersöka hur partier ideologiskt ser på vårdnadsbidraget, utan istället se vilka diskurser som råder och vilka implikationer de får för konstruktionen av kön. Har argument som valfrihet och barnets bästa tagit en allt större plats i den svenska familjepolitiska diskursen och hur påverkar det i så fall förståelsen av kön och familj? Finns det någon skillnad och några likheter mellan de politiker som är mot och de som

¹ Bidraget innebär att en familj kan få upp till 3 000 kronor i månaden om de väljer att ha barnen på deltid på förskolan eller inte alls och att barnomsorgen löses på annat sätt.

² Hiilamo, Heikki & Olli Kangas (2007) "Kvinnofälla eller frihet att välja" i *Ordets makt och maktens ord* s. 254.

³ Ibid. s. 277.

⁴ Se bland annat Westlund, Jennie (2007) "Increased parental choice can lead to reduced gender equality", *NIKK magasin*, 2007, 2.

är för ett vårdnadsbidrag? Har den jämställdhetsdiskurs, som Hiilamo och Kangas ser som så central i den svenska familjepolitiska diskursen, utmanats av en diskurs som mer påminner om den som präglat den finska retoriken kring vårdnadsbidraget?

Att studera politiskt språk och retorik är att studera maktutövning. De som bestämmer över begreppen, bestämmer också över villkoren i den samhälleliga verksamheten. Det spelar en stor roll om en reform som vårdnadsbidraget upplevs som något som ökar valfriheten eller som minskar jämställdheten. Vilka diskurser som är rådande påverkar också praktiken, att använda sig av ett vårdnadsbidrag som anses vara valfritt är givetvis mer lockande än att riskera att hamna i en kvinnofälla.

Med vilken mening begrepp som barnets bästa, jämställdhet och valfrihet fylls med i den familjepolitiska diskursen och vilken retorik som dominerar, påverkar med andra ord diskurser och praktiker kring familj och kön. Därför blir det också genusvetenskapligt intressant att studera vad i den politiska debatten som fyller familjebegreppet med mening. Kommer synen på vad som gör en familj och vad som gör kön att förändras om det sker en förskjutning av diskursen kring vårdnadsbidraget i svensk politik?

2. Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka den svenska riksdagsdebatten om vårdnadsbidraget och vilken mening som där ges åt begreppet familj och vilka genusimplikationer som motståndarna och förespråkarnas artikuleringer får. Genom att ta fasta på centrala retoriska begrepp i debatten ser jag vilka artikuleringer som präglar argumentationen för och mot vårdnadsbidraget. Jag vill se om det finns olika sätt att konstruera familj och kön eller om det finns likheter hos motståndarna och förespråkarna för reformen. Även om jag inte empiriskt undersöker förskjutningen, vill jag, genom att sätta mitt material i relation till den tidigare forskningen, se om det går att spåra en förskjutning i den svenska debatten kring vårdnadsbidraget och om jämställdhetsdiskursen fått konkurrens av en diskurs som likt den finska präglas av artikuleringer kring familjens valfrihet.

Ur ett genusvetenskapligt perspektiv är det intressant att identifiera de maktförhållanden som uppstår i konstruktionen av vad som gör en familj och därmed också av vad som gör kön, då vissa tolkningar av verkligheten ses som accepterade och tas för givna, medan andra tolkningar utesluts. Genom att undersöka vilka begrepp som fyller familj med mening, kan vi också se hur diskurser och praktiker konstrueras och vilka implikationer det kan få för konstruktionen av kön.

Utifrån ovanstående syfte har följande frågeställningar formulerats:

** Vilka retoriska begrepp är centrala i den svenska riksdagsdebatten kring vårdnadsbidraget?*

** Finns det olika förståelser av vad som gör en familj och vad som gör kön hos motståndarna och förespråkarna för ett vårdnadsbidrag eller råder det konsensus?*

** Genom att ställa materialet mot den tidigare forskningen, går det att se om det pågår en diskursiv förskjutning kring vårdnadsbidraget i den svenska familjepolitiska debatten och hur ser den i så fall ut?*

3. Tidigare forskning

3.1 Inledning

Den forskning jag lyfter fram handlar om centrala begrepp i svensk familjepolitisk retorik och hur de påverkar vad som gör en familj. Det är också genom forskningsläget som jag kontextualiserar uppsatsen och ger en historisk bakgrund till den familjepolitik vi har idag. Tillsammans med de teoretiska utgångspunkterna används den tidigare forskningen som en ram för att analysera materialet. För att göra forskningen mer översiktlig strukturerar jag forskningsläget kring centrala familjepolitiska teman som utkristalliserat sig under läsningen.

3.2 Jämställdhet vs. valfrihet i familjepolitiken

Hiilamo och Kangas menar att den svenska jämställdhetsdiskursen varit central för hur politiken kring vårdnadsbidraget formats, att det är den som präglat retoriken och därmed påverkat den politiska praktiken.⁵ Dock kan de kritiseras för att inte lägga tillräckligt stor vikt vid den konfliktlinje mellan jämställdhet/jämlikhet och valfrihet som varit central sedan jämställdhetspolitiken började formas på 1970-talet. Även om jämställdhetsbegreppet i Sverige mer eller mindre haft en hegemonisk position sedan det lanserades, har dess position återkommande utmanats av valfrihetsdiskursen, något Hiilamo och Kangas inte diskuterar i sin text. Till skillnad från dem menar bland annat den statliga jämställdhetsutredningen från 2005 och historikern Roger Klinth att de två politiska principerna har funnits närvarande i den svenska politiska retoriken de senaste 35 åren.⁶ I den politiska debatten kring vårdbidraget⁷ i början av 1970-talet var konflikten mellan jämställdhet och valfrihet central. Motståndarnas retorik kretsade kring att vårdbidraget var något som hindrade daghemsutbyggnaden och motverkade de jämställdhetsmål som eftersträvades eftersom kvinnors deltagande på arbetsmarknaden var en förutsättning för att också denna grupp skulle nå ekonomiskt oberoende. För förespråkarna var jämställdhet inte det centrala, istället var det familjens möjlighet att välja det de ansåg bäst för barnen som sågs som överordnat, att familjer som inte hade tillgång till eller ville nyttja daghem skulle kunna stanna hemma med barn.⁸

Även Klinth menar att det han kallar pappapolitik i Sverige formats mellan principerna om jämlikhet och valfrihet. Där politiken som syftat till att åstadkomma jämlikhet haft en

⁵ Hiilamo & Kangas (2007) s. 254.

⁶ Se bland annat Klinth, Roger (2002) *Göra pappa med barn*. Umeå: Boréa, *Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*. SOU 2005:66. Stockholm: Fritzes s. 247-268, 325-347.

⁷ Det så kallade vårdbidraget var ett reformförslag som kan ses som en föregångare till det vårdnadsbidrag som infördes 1994.

utvidgad välfärd som övergripande mål, har en pappaledighet setts som ekonomisk irrationell. På samma sätt har valfriheten varit begränsande då den primärt värnat om familjens valfrihet och därmed bidragit till att fixera maktrelationerna inom familjen.⁹

3.3 Jämställdhet som politiskt begrepp

I min studie är jämställdhet och den jämställdhetsdiskurs som präglat svensk familjepolitik central. Dock finns det kritik mot begreppet som är värd att lyfta fram och diskutera för att klargöra hur begreppets kontextualitet skapar olika förutsättningar för politiken och för att belysa att jämställdhet som politiskt mål och ideal kan bidra till att reproducera och befästa maktordningar.

Drude Dahlerup, professor i statsvetenskap, menar att jämställdhet är ett begrepp som i allra högsta grad är flytande och ges olika betydelser beroende på i vilket sammanhang det yttras. Den grundläggande förståelsen har en avgörande betydelse för den jämställdhetspolitiska praktiken och får konsekvenser i den förda politiken.¹⁰ Eva Magnusson, psykolog och universitetslektor, menar även hon att jämställdhet kan fyllas med olika innehåll, men också kritiseras som politiskt och analytiskt begrepp då det kan bidra till att befästa andra maktordningar. Lämnas jämställdheten oproblematiserad, får det konsekvenser i form av att maktdimensionen mellan kvinnor då också lämnas oproblematiserad och att jämställdheten mellan kvinnor och män prioriterats högre än ojämlikheterna mellan kvinnor.¹¹

Förståelsen av Sverige som världens mest jämställda land, där jämställdhet blivit en markör för svenskhet, menar forskaren Ann Towns är en viktig del av jämställdhetsdiskursen och dess hegemoniska position. Är man svensk är man också jämställd.¹² Queerforskaren Ulrika Dahl menar att jämställdhetsbegreppet har en stark ställning i familjepolitiken och därmed också för konstruktionen av vad som gör en familj. Jämställdhet utgör på samma gång en norm, ett ideal och ett mål. Det moderna familjeprojektet utgår från en jämställdhetssyn där ansvaret för barn delas och pappor får en viktig plats i barnens liv, dock utan att därmed förlora sin manlighet eller att heteronormativa genuskonstruktioner utmanas. Dahl menar att den jämställde mannen har blivit en del av den hegemoniska maskuliniteten och i

⁸ Lundqvist, Åsa (2007) *Familjen i den svenska modellen*, Umeå: Boréa s. 239-240.

⁹ Klinth, Roger (2005) *Pappapolitik som jämställdhetsprojekt*. Forskarrapport till SOU 2005:66, Stockholm: Fritzes s. 359.

¹⁰ Dahlerup, Drude i Borchorst, Anette (red.) (2002) *Kønsmakt under forandring*. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag s. 229-230.

¹¹ Magnusson, Eva (2004), "Jämställdheterna i Norden mellan retorik och praktik", *NIKK – Nordisk institutt for kunnskap om kjønn*.

diskussioner om familj och barn betonas pappas betydelse för att barnen ska få en stabil och trygg könsidentitet. Jämställdhetsbegreppet befäster på det sättet heterosexualitetens position då det bygger på att en kvinna och en man lever sida vid sida och bildar kärnfamiljer.¹³ Den irländska forskaren Róisín Ryan-Flood ser också den närvarande manliga förebilden som en del av det svenska jämställdhetsprojektet. I sin studie av lesbiska mödrar på Irland och i Sverige ser hon att vikten av en närvarande pappa återspeglas i både teori och praktik hos de svenska mödrarna, men inte hos de irländska, något hon härleder till jämställdhetsdiskursen.¹⁴

3.4 Barnets bästa i politiken

Begreppet 'barnets bästa' är vanligt förekommande i politiska sammanhang där begrepp som föräldrar och familj ingår. Likt valfrihetsdiskursen utmanar den barncentrerade diskursen där barnets bästa sätts i centrum återkommande jämställdhetsdiskursens hegemoniska position. Den norska forskaren Agnes Andenæs menar att barnets bästa är något som fått en framträdande roll i diskussionen kring familjen och där jämställdheten får stå tillbaka för det som ses som det bästa för barnet. Det får konsekvensen att synen på barns behov och familjer får en universell tolkning där medelklassfamiljernas bekymmer och livssituationer dominerar diskursen, och där de barn och familjer som inte passar in i mallen exkluderas. Hon ser att kontantstøttet, det norska vårdnadsbidraget, baseras på underliggande premisser om vad som gör en familj – att den består av ett par som ses som en enhet vars åsikter och intressen sammanfaller och att barn mår bäst av att vårdas i hemmet. Kärnvärden som valfrihet och att barnen ska stå i centrum i familjepolitiken, har trängt undan diskussionerna om jämställdhet och leder till en praktik där den som redan är mest involverad i barnets skötsel blir än mer involverad.¹⁵

Även Lisbeth Bekkengen, sociolog med inriktning mot arbetsmarknad, menar att barncentreringen påverkar synen på vad som gör en familj. Att det är barnets bästa som sätts i fokus – i alla fall på en diskursiv nivå. Hon menar att barncentreringen förefaller vara mer central för kärnfamiljens upprätthållande än vad den heterosexuella normen är. När äktenskap och parrelationer blir mer problematiska i och med kvinnors självständighet och ekonomiska oberoende, kan barncentreringen bli det som upprätthåller kärnfamiljen som institution och

¹² Towns, Ann, (2002) "Paradoxes of (In)Equality: something is rotten in the gender equal state of Sweden" i *Cooperation and conflict: journal of the Nordic international studies association*. Vol. 37 s. 157-159.

¹³ Dahl, Ulrika (2005) "Scener ur ett äktenskap: jämställdhet och heteronormativitet", i Kulick, Don (red) (2005) *Queersverige*, Stockholm: Atlas s. 52-56.

¹⁴ Ryan-Flood, Róisín (2005) "Lesbiskt föräldraskap i Sverige och på Irland" i Kulick, Don (red) (2005) *Queersverige*, Stockholm: Atlas s. 383-385.

social praktik.¹⁶ Ett exempel där barnets bästa lyfts upp på ett hegemoniskt plan och där jämställdheten får stå tillbaka är debatten kring föräldraförsäkringen, att barnets bästa går före det jämställda föräldraskapet.¹⁷

Även juristen Anna Singer har intresserat sig för barnets bästa som begrepp och analyserar hur den barncentrerade diskursen påverkar svensk rätt och dess fastställande av vad som är föräldraskap. Singer menar att synen på vad som ska ligga till grund för föräldraskap i rättsliga sammanhang måste omprövas. Ska man se till barnets bästa måste tre olika föräldraskap – biologiskt, socialt och rättsligt – ha möjlighet att existera jämte varandra för att kunna anpassa barnets bästa till dagens familjesituationer. Singer menar att familj och föräldraskap inte är entydiga begrepp.¹⁸

Som jag visar genom att lyfta fram forskningen ovan formas vad som gör en familj och kön av olika begrepp inom familjepolitiken. Dessa begrepp fylls med olika innehåll och innehar olika positioner beroende på sammanhang och tid. Min undersökning tar sin utgångspunkt i detta och undersöker hur en familj konstrueras i den samtida familjepolitiska debatten. I centrum står den riksdagspolitiska debatten om vårdnadsbidraget och vad som konstruerar en familj och kön i de politiska artikuleringarna.

¹⁵ Agnes Andenæs (2004) ”’Barns beste’ och utvecklingspsykologi i velferdsstaten: Nøytrale formuleringar med kjønnete betydninger” i *Tidskrift for kjønnsforskning*, nr 4.

¹⁶ Bekkengen, Lisbeth (2002) *Man får välja – om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*. Malmö: Liber s. 121-122.

¹⁷ Klinth, Roger (2005) s. 218-219.

¹⁸ Singer, Anna (2002) *Föräldraskap i rättsligt belysning*. Uppsala: Iustus förlag s.100.

4. Genusteoretiska utgångspunkter

4.1 Inledning

Under detta avsnitt redogör jag för de genusteoretiska utgångspunkter som bildar det analytiska ramverket i uppsatsen. Som grund ligger den tidigare forskning jag presenterat ovan, men jag vill också under teoriavsnittet tydliggöra vad jag ser som centralt för att kunna genomföra en feministisk analys av politiska debatter. För att kunna analysera hur en familj och kön konstrueras i riksdagsdebatterna utgår jag från ett genusvetenskapligt perspektiv. Eftersom min undersökning är en diskursanalys för jag också teoretiska diskussioner under metodavsnittet, och det är därför primärt feministiska teorier som behandlas här.

4.2 En socialkonstruktivistisk utgångspunkt

I denna uppsats utgår jag från en socialkonstruktivistisk epistemologi. Genom att se att det inte finns en objektiv verklighet utan att det är genom språket som vi skapar och ger mening åt vad som ses som verklighet och sanning, ser jag också kön som en diskursiv konstruktion. Vi kan varken förstå kroppar eller dess könade egenskaper utan att de föregås av en diskursiv tolkning.¹⁹ Det innebär att det är vår uppfattning om kön som bestämmer hur vi tolkar verkligheten och inte verkligheten som bestämmer vår tolkning.²⁰ Därmed utgår jag i analysen från att kön är en social och samhällelig konstruktion och inte något universellt eller essentiellt.²¹

4.3 Att hantera flera maktassymetrier

Den postkoloniala feminismen kritiserar västerländska feminister för att se kvinnor som en enhetlig grupp som utsätts för samma förtryck oavsett vilken klass, sexualitet eller etnicitet hon har.²² För att undvika att skapa en falsk analytisk kategori som blundar för andra maktassymetrier än kön, kommer jag att utgå från ett teoretiskt ramverk som möjliggör en analys av hur olika maktordningar opererar och interagerar med varandra i en och samma kontext – som i min analys utgörs av debatter kring vårdnadsbidraget. Genom att utgå från en

¹⁹ Butler, Judith (2005) *Könet brinner*. Stockholm: Natur & Kultur s.45-47.

²⁰ Wendt Höjer, Maria & Åse, Cecilia (2003) *Politikens paradoxer – En introduktion till feministisk politisk teori*. Lund: Academia Adacta s. 19.

²¹ Utifrån ovanstående diskussion kommer jag också att använda mig av ordet kön istället för genus i uppsatsen. Jag kommer också att använda mig av begreppen kvinnor och män när jag analyserar mitt material utan att diskutera det mer ingående än ovan, då det annars är omöjligt att förhålla sig till och analysera svensk politik och begrepp som jämställdhet.

intersektionell förståelse av makt och syn på kategorier och identiteter kommer jag i analysen se hur kön, klass, etnicitet och sexualitet intervenerar och transformeras av andra maktrelationer.²³ På det sättet kan jag i debatterna kring vårdnadsbidraget lösa upp annars fasta kategorier som exempelvis kvinnor, invandrare eller män och undvika att reducera maktförhållanden till fasta strukturer, samt upptäcka om kategorierna konstituerar varandra och ser olika ut beroende på hur de artikuleras och tillsammans med vilka begrepp.²⁴

En intersektionell analys av normer, diskurser och sociala praktiker kan ge svar på hur hegemoniska och konsensusbaserade former av dominans formas. I denna undersökning blir det ett viktigt redskap för att se hur familjebegreppet fylls med mening och vilken diskurs som blir den rådande. Genom diskursiva konstruktioner flätas makt och ojämlikhet in i ett ständigt skapande av nya markörer. Dessa markörer skapar en uppdelning mellan det som ses som 'normalt' och det som avviker – det som konstrueras som 'vi och dom'. Genom att konstatera vad som artikuleras som den 'normala' familjen i mitt material och även vad som ses som en icke-familj, kan jag utröna hur kategorier som kön, klass, ras och sexualitet påverkar förståelsen av vad som gör en familj. I min analys utgår jag från att kategorierna inte är fixerade utan sociala positioner som konstruerar både vi och dom. Det är också i konstruktionen av dessa positioner som det utspelas en kamp om tolkningsföreträdet och handlingsutrymmet där vi-gruppens övertag inte är givet eller fixerat utan kan omförhandlas och förändras, något jag utvecklar mer under metodavsnittet.²⁵

4.4 Normer och gränser påverkar familjekonstruktionen

I förståelsen av vad som gör en familj spelar normer, såsom heteronormativiteten, in. Vi lever i en kultur där alla förväntas vara, och leva som, heterosexuella. Heteronormativitetens två principer, exkludering och assimilering, använder jag i undersökningen för att förstå konstruktionen av och de praktiker som fyller familjebegreppet med mening.²⁶ Också var politikens gränser går blir centralt i min analys av vad som gör en familj. Är politik något som

²² Se bland annat Mohaty, Chandra Talpade "Med västerländska ögon" i Thörn, Håkan (m.fl. red) (2005) *Texter Globaliseringens kulturer – Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa s. 195-210 samt Minh-ha, Trinh T. "Olikhet: Sär-skilt för kvinnor i tredje världen" s. 216-223.

²³ Jag kommer i uppsatsen att använda mig av ras istället för etnicitet, då jag likt Paulina de los Reyes och Irene Molina anser att de båda begreppen har samma betydelse, men att etnicitet till skillnad från ras har en neutraliserande verkan som riskerar att befästa rasistiska strukturer och praktiker. För en ingående diskussion och mer läsning se kapitlet "Kalla mörkret natt! Kön, klass och ras/eticitet i det postkoloniala Sverige i de los Reyes, Paulina, Molina, Irene och Mulinari, Diana (red) (2005) *Maktens (o)lika förklädnader*. Stockholm: Atlas

²⁴ de los Reyes, Paulina (2005) "Intersektionalitet, makt och strukturell diskriminering" i *Bortom Vi och Dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, SOU 2005:41, Stockholm: Fritzes s. 233-235.

²⁵ Ibid. s. 234.

endast existerar i det offentliga livet, eller är även det privata politiskt? De olika sätten att se på politikens gränser påverkar också synen på vad som gör en familj. I en feministisk analys av familjen blir denna gräns central, ty genom att utgå från att politiken dikotomt organiserats utifrån denna skiljelinje kan man se att det grundlagts en maktordning mellan könen. Det privata blir icke-politiskt och kvinnors erfarenheter saknar en politisk arena att artikuleras utifrån då den offentliga sfären kodas som manlig. Därför är det nödvändigt att tydliggöra individen i familjen för att bryta dikotomin, familjen ska inte ses som en enhet utan som en grupp sammansatt av individer.²⁷

4.5 Synen på makt

Genom att förstå makt som något som utövas kontextuellt och intersektionellt, ser jag inte maktutövning som något som handlar om över- och underordning utifrån statiska positioner. Därför blir också undersökningens teoretiska utgångspunkt att det är sociala processer som skapar och upprätthåller maktrelationer mellan individer och grupper av individer. Det innebär att jag i min analys av riksdagsdebatterna inte utgår från att alla kvinnor alltid utsätts för samma förtryck, utan att detta påverkas av kontext och grupptillhörighet. I undersökningen utgår jag också från att makt inte kan konstitueras utan dikotoma föreställningar om likhet/olikhet, men anser att när det sker en överfokusering på en dikotom relation som män/kvinnor, arbete/kapital, heterosexualitet/homosexualitet eller invandrare/svenskar osynliggörs de komplexa förhållanden som döljer sig bakom varje motsatspar.²⁸

Eftersom jag utgår från en socialkonstruktivistisk syn på världen och ser begrepp som flytande och öppna för olika tolkningar, använder jag också en metod som delar det perspektivet och möjliggör en sådan analys. Den metod som jag finner mest lämpad för detta är diskursanalysen. Även dess förståelse av makt är tätt sammanlänkad med den maktförståelse jag diskuterar ovan. Tillsammans med diskursteorin (som jag diskuterar nedan) utgör de teoretiska utgångspunkterna och den tidigare forskningen det filter som jag analyserar mitt material genom.

²⁶ Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas s.101-103.

²⁷ Møller Okin, Susanne "Gender, the Public, and the Private" i Phillips, Anne (red.) (2004) *Feminism & Politics* Oxford: Oxford University Press s. 116ff.

²⁸ de los Reyes, Paulina, Molina, Irene och Mulinari, Diana (2005) s. 22-25.

5. Metod

5.1 Inledning

Under metodavsnittet redogör jag för den metod jag har valt att använda. Jag diskuterar också hur jag ser på diskursanalys som teori och metod, redogör för diskursbegreppet samt diskuterar tillvägagångssätt och material.

Eftersom jag är intresserad av hur vad som gör en familj och hur kön konstrueras i den svenska politiska debatten kring vårdnadsbidraget, har jag valt en metod som inte utgår ifrån att det finns en objektiv verklighet med fixerade förståelser av begrepp som familj och jämställdhet. Därför har jag valt bort metoder som bygger på en positivistisk syn. Eftersom jag inte bara vill undersöka skillnader, utan också likheter mellan hur förespråkarna och motståndarna konstruerar familj och kön i sina argument, har jag valt bort idé- och ideologianalys som metod. Istället analyserar jag diskursivt riksdagsdebatter om vårdnadsbidraget då det utgår från att konstruktionen av vad som är en familj och vad som gör kön är något som vi enbart kan förstå som ett resultat av en kamp om idéer och deras mening.

5.2 Diskursanalys som teori och metod

Diskursanalys används för att förstå de processer som skapar ett visst sätt att tala om och därmed förstå världen. Diskursanalysens ontologi utgår från socialkonstruktivistisk filosofi och ser därmed inte att det finns några absoluta sanningar. Marianne Winther Jørgensen och Louise Phillips menar att den som vill göra en diskursanalys måste vara redo att acceptera ett 'helt paket', det går inte att frikoppla metoden från den teoretiska förståelseramen.²⁹ Det finns olika förståelser av diskurser och olika teorier, men några premisser betraktas som gemensamma och det är också de som ligger till grund för denna undersökning:

För det första bygger det diskursteoretiska angreppssättet på en socialkonstruktivistisk syn, att språket inte avspeglar en neutral bild av världen utan spelar en aktiv roll i att förändra den. Vidare finns det inom det diskursteoretiska fältet en kritisk inställning till självklar kunskap och sanning. För det tredje ses människan som en produkt av historiska och kulturella betingelser, något som gör att vår uppfattning om världen är ständigt föränderlig och specifik beroende på kontext. Diskursteorin utgår också från att det sätt vi uppfattar världen skapas och reproduceras i sociala processer och att det är i interaktion med andra som vi får kunskap.

²⁹ Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund, Studentlitteratur s. 10.

Det är också där vi kämpar om meningens betydelse. Avslutningsvis så ser diskursteorin att när en viss sanning är rådande så leder det också till att vissa handlingar är accepterade och andra inte, det är vissa sociala praktiker som både konstituerar och reproducerar den rådande diskursen.³⁰

5.3 Diskursbegreppet

Begreppet diskurs har olika betydelser i olika sammanhang. I ett lingvistiskt sammanhang innebär 'diskurs' enbart ett sammanhängande sjok av talat eller skrivet språk. Den form jag har valt, diskursteorin, inkluderar även den sociala praktiken och alla sociala fenomen.³¹ Genom att utgå från att sociala fenomen aldrig är färdiga eller totala, anser jag inte att det går att slutgiltigt fixera olika betydelser av begrepp. Genom att se att begreppet familj fylls med olika mening beroende på vem som artikulerar det, utgår jag också från att det pågår en social strid inom politiken och samhället med att fylla begreppet med mening, rama in det och ge familj en identitet.³² På det sättet blir språket inte bara ett objektivet redskap för kommunikation eller något som representerar en existerande verklighet, utan något som formas i en social kontext och som är nödvändigt för att vårt handlande ska få en mening. Politik och social verklighet konstrueras i en process där språket är produktivt och meningsskapande och utifrån det tolkar jag politik som meningsskapande och något som inte existerar vid sidan av språket.³³ Därför kommer jag att utgå från Ernesto Laclau och Chantal Mouffes diskursteori och syn på hur den diskursiva förståelsen skapar den sociala praktiken, som i sin tur skapar den diskursiva förståelsen.³⁴

Till skillnad från den kritiska diskursanalysen där diskurser kan uppfattas som uttryck för normerande, tvingande och likriktade 'verbala praktiker', utgår jag i min analys från att det existerar fler än en diskurs om vårdnadsbidraget och att de slåss om att vara den diskurs som dominerar.³⁵ Laclau och Mouffe menar att diskurs är en fixering av betydelse inom en bestämd domän och att syftet med en diskursanalys är att "kartlägga de processer där vi kämpar om hur tecknens betydelse ska fastställas".³⁶ Diskurser är dock bara tillfälliga fixeringar av betydelser och beror på hur de olika tecknen är strukturerade i förhållande till varandra. Eftersom fixeringarna inte är konstanta kan den rådande diskursen ersättas av en

³⁰ Winther Jørgensen & Phillips s. 7-12.

³¹ Bergström & Boréus. s. 307-309.

³² Winther Jørgensen & Phillips s. 31.

³³ Bergström & Boréus s. 326-327.

³⁴ Ibid. s. 314-315.

³⁵ Ibid. s. 319.

³⁶ Winther Jørgensen & Phillips s. 32.

annan och betydelser är alltid instabila. I diskursanalysen och så även i analysen av debatterna kring vårdnadsbidraget är det kampen om att fixera betydelsen som studeras.³⁷ I min undersökning utgår jag från att makt är något som utvecklas och utövas i relation mellan människor och som begränsar vissa och skapar möjligheter för andra.³⁸ Makt finns i alla sociala relationer och genom att analysera politiska debatter och praktiker, analyserar jag också hur relationen mellan grupper i samhället påverkas.³⁹ Genom att analysera hur våra folkvalda politiker fyller familjebegreppet med mening, kan jag se vilka grupper som gynnas av vilken familjekonstruktion som utgör normen. Makten är det som producerar vår kunskap och de identiteter vi tillskrivs samt de relationer som finns mellan grupper och individer.⁴⁰ Därför blir också konstruktionen av vad som gör en familj en maktutövning.

5.4 Metodologiskt tillvägagångssätt

Genom att utgå från Laclau och Mouffes diskursteori bygger min analys, tillsammans med mina feministiska utgångspunkter, på deras begrepp och angreppssätt. Det finns ingen färdig mall för hur en diskursanalys ska genomföras, men jag har utgått från det Winter Jørgensen och Phillips skriver, att det är fullt möjligt att skapa sig ett eget praktiskt tillvägagångssätt, där det viktiga är att redogöra för hur den teoretiska ramen används.⁴¹ Jag bifogar också en bilaga där jag illustrerar hur de identifierade tecknen förhåller sig till varandra.⁴² I analysen blir citaten från det undersökta materialet något som gör det lättare för läsaren att följa resonemang och tolkningar och bidrar till en ökad tydlighet.

Laclau och Mouffes menar att verkligheten är uppbyggd av *tecken*. De kan vara abstrakta som språk och sociala mönster till mer konkreta som människor och byggnader. Dessa tecken blir synliga och får mening först när de *artikuleras* som delar i en diskurs – tecknet får då ett namn och konstrueras som en del av verkligheten. Det är genom artikulationen och relationen till andra tecken som vi förstår tecknet och hur vi ska agera mot och i förhållande till det.⁴³

En diskurs kan ses som ett nät som förklarar, upprätthåller och skapar förklarande relationer mellan tecknen. För att kunna analysera den politiska retoriken kring vårdnadsbidraget och se vilka begrepp som är centrala kommer jag att behandla debatten för och debatten mot som två separata diskurser. För att bryta ned retoriken och begreppen och

³⁷ Ibid. s. 33-35.

³⁸ Bergström & Boréus s. 311-312.

³⁹ Bergström & Boréus s. 328.

⁴⁰ Winther Jørgensen & Phillips s. 44-45.

⁴¹ Winther Jørgensen & Phillips s. 28-30.

⁴² Se bilaga 1.

analysera dem diskursivt, blir de tecken som artikuleras ett redskap. De flesta tecken i en diskurs kan bara förstås på ett sätt, de har en självklar betydelse som beror på relationerna till de andra tecknen. De kallas *moment* och är fixerade tecken, de kan inte ges en annan innebörd om inte diskursen ändras. Sker det en diskursiv förändring kan det som varit ett moment förlora sin självklara plats och andra tecken ta dess plats. Det som verkar orubbligt för stunden, är det inte för alltid.⁴⁴ I min uppsats utgör till exempel *valfrihet* och *jämställdhet* moment i de olika diskurserna.

Alla tecken som finns i 'verkligheten' ingår inte i alla diskurser. En del diskurser kommer aldrig att försöka göra anspråk på att konstruera samma tecken som andra diskurser, till exempel är det inte troligt att diskurserna kring familjepolitik och djurrättsaktivism kommer att hamna i konflikt. Dock finns det alltid diskurser som ligger nära varandra och som slåss om att fylla tecknet med mening – i den svenska politiken är till exempel familje- och arbetsmarknadspolitik tätt sammankopplade. De tecken som det förs kamp om att konstruera kallas för *element* och en diskurs strävar efter att upprätta så många relationer som möjligt till tecknen så att de endast blir en del av den diskursen. Genom att ett element övergår till ett moment så tvingas elementens många alternativa konstruktioner bort och ersätts av en rådande konstruktion.⁴⁵ I politiska diskurser är tecknen för det mesta element⁴⁶ och därför kommer jag också att använda mig av termen element i första hand när jag genomför min analys.

Diskursen etableras genom att betydelser knyts kring några *nodalpunkter* – ett privilegerat tecken som övriga tecken konstrueras kring och får sin betydelse genom, nodalpunkten utgör den viktigaste punkten för en relation inom diskursen. I analysen nedan återfinns bland annat *barnets bästa* och *de som förlorar* bland de identifierade nodalpunkterna. Inom diskursen finns de tecken som är särskilt öppna för tillskrivning av betydelser, *flytande signifikanter*.⁴⁷ Eftersom jag vill se vad som fyller begreppet familj med mening i debatten kring vårdnadsbidraget, utgör tecknet *familj* den flytande signifikanten i analysen.

Alla tolkningar/konstruktioner av ett tecken ingår i det *diskursiva fältet* – ibland kan två eller fler diskurser samtidigt artikulera parallella tolkningar. Det ställer oftast inte till problem om ett element konstrueras av flera olika diskurser samtidigt, så länge det råder *konsensus* om

⁴³ Winther Jørgensen & Phillips s. 35.

⁴⁴ Ibid. s. 33.

⁴⁵ Winther Jørgensen & Phillips s. 34.

⁴⁶ Bergström & Boréus s. 316.

⁴⁷ Ibid. s.33-35.

innehåll. Men ibland hindrar diskurserna varandra och det uppstår en intressekonflikt, *antagonism*. Den sociala tillvaron ses hos Laclau och Mouffe i termer av konflikt, där 'kriget' utspelar sig på en språklig nivå och slaget står om vad som ska fylla tecknen med mening. I den svenska politiska debatten är element som *jämställdhet*, *demokrati* och *jämlikhet* ständiga föremål för betydelsekrig. Konflikten löses genom att en av diskurserna tvingas backa i sin kamp om att konstruera tecknet, den blir mindre sann.⁴⁸ Valfrihets- och jämställdhetsdiskurserna kring vårdnadsbidraget kan ses som två parallella tolkningar kring vilka det råder konflikt. Genom att se debatten för och debatten mot som två separata diskurser kommer jag i min analys söka svar på om det råder konsensus eller antagonism inom det diskursiva fältet om att konstruera tecknet familj och fylla det med mening.

Politik utmärks av 'vi och dom' vilket gör att konfliktperspektivet, precis som det feministiska ramverk jag utgår ifrån, hjälper oss att se identitet som någon socialt konstruerat och något instabilt som är föremål för förhandling. Detta gör också att kopplingen mellan diskurs och makt betonar idéernas roll för samhällsutveckling, att vissa rådande samhällsuppfattningar inte utmanas, de får en hegemonisk position.⁴⁹ Inom diskursanalysen används begreppet *hegemoni* för att kunna se hur de härskande grupperna i samhället skapas i politiska diskursiva processer – att det är genom betydelsebildning maktutövning kan ske.⁵⁰ Detta blir i min analys centralt för att söka svar på om det har skett någon förskjutning av jämställdhetsdiskursens position i artikulationerna kring vårdnadsbidraget.

5.5 Sammanfattning av tillvägagångssätt

Sammanfattningsvis ser mitt tillvägagångssätt ut som följer: Först identifierar jag vilka tecken som finns i diskursen. Det gör jag genom att läsa igenom materialet och markera de retoriska begrepp och tecken som är frekventa i debatten och de som återkommer. Tecknet *familj* utgör i min undersökning den flytande signifikanten och lämnas därmed öppet för konstruktion. Jag kategoriserar sedan vilka tecken som är centrala element, om de är nodalpunkter, moment eller element och vilken relation de har till övriga tecken och till varandra. I nästa steg undersöker jag om de båda diskurserna definierar samma tecken på samma sätt, eller om det finns alternativa tolkningar. Finns tecknen i båda diskurserna eller existerar de bara i en av dem? Finns det något eller några element som har en hegemonisk position? Vilken sorts kamp förs om betydelsebildningen? Vilket innehåll ges de centrala tecknen och hur fyller de familj

⁴⁸ Ibid. s. 54-56.

⁴⁹ Bergström & Boréus s. 319-321.

⁵⁰ Winther Jørgensen & Phillips s. 39-40.

med mening? Jag undersöker därefter om det råder konflikt eller konsensus om vad som gör en familj mellan de båda diskurserna. Ovanstående analyseras och diskuteras utifrån mitt tentitativa ramverk. En grafisk illustration över tecknen och dess relationer finns också i Bilaga 1.

5.6 Material

Syftet med uppsatsen är att undersöka den politiska retoriken i den svenska riksdagsdebatten om vårdnadsbidraget och vilken mening som ges åt begreppet familj. Politiska debatter lämpar sig bra att analysera då de, till skillnad från material med partier som avsändare, fångar upp flera olika uttryck. Politikerna kan i debatter med meningsmotståndare också uttrycka åsikter som inte artikuleras i mer genomarbetade material. När politiska representanter hamnar i polemik med meningsmotståndare kan förförståelser och förgivettaganden som annars inte artikuleras komma fram – vilket gör att det lämpar sig för en diskursanalys. Det analyserade materialet är utskrifter av debatterna, vilket gör att jag inte kan uppfatta tonlägen eller tolka politikernas kroppspåk. Det är möjligt att ett inlägg kunnat uppfattas annorlunda om jag lyssnat på debatterna, men eftersom det är artikulationerna som analyseras är de nedskrivna debatterna lämpligast. Genom att ta fasta på centrala retoriska begrepp i debatten ser jag vilka artikulationer som präglar diskurserna för och mot vårdnadsbidraget. Därför har jag valt att analysera material där riksdagsledamöterna debatterar reformen inom familje- och jämställdhetspolitiken. Det innebär att jag valt bort de debatter som handlar om exempelvis vårdnadsbidragets påverkan på förskolan då de inte konstruerar vad som gör en familj. Debatterna har jag funnit genom att söka på ”vårdnadsbidrag OCH familj” bland riksdagens protokoll från 07/08.

Uppsatsen blir avgränsad i flera avseenden och jag är pragmatisk i mitt urval. Den valda tidsperioden är avgränsad till det pågående budgetåret (07/08) för att det ska vara så aktuellt som möjligt. Hade jag gått längre bak i tiden hade materialet blivit för stort för att hantera inom ramen för denna uppsats. Texter kan inte ensamt sägas utgöra en diskurs, men de är konkreta manifestationer av den diskurs som riksdagspolitikerna producerar och reproducerar, och det är i denna egenskap som debatterna analyseras.⁵¹ Diskursanalysen gör inte heller anspråk på att förklara något annat än det material som analyseras. Hade jag valt ett annat material än riksdagsdebatter, exempelvis debattartiklar, hade resultatet blivit ett annat.

⁵¹ Bergström & Boréus s. 17-18.

6. Analys

6.1 Inledning

Utifrån materialet har jag identifierat de retoriska begrepp som diskurserna för och mot ett vårdnadsbidrag cirkulerar kring och den första delen av analysen utgår från dem. Kring dessa tecken förs en diskursiv kamp om vilka som ska fylla den flytande signifikanten *familj* med mening. De centrala tecknen är *valfrihet*, *jämställdhet*, *makt*, *barnets bästa* samt *de som förlorar*. En del av tecknen är moment, andra nodalpunkter. Vissa tecken finns bara i en av diskurserna, medan andra återfinns i båda, men med olika innehåll. Jag kommer i en mer beskrivande del att diskutera de tecken jag identifierat som centrala i debatten kring vårdnadsbidraget och hur de fyller familj med mening. Därefter kommer jag att besvara uppsatsens andra frågeställningar genom att analysera om konstruktionen av vad som gör en familj skiljer sig mellan meningsmotståndarna eller om det finns likheter samt om det utifrån den tidigare forskningen och mitt material går att se en pågående diskursiv förskjutning i den svenska familjepolitiska debatten.

6.2 Tecken som fyller familjebegreppet med mening

Genom att identifiera tecken som fyller familjebegreppet med mening i debatterna kan jag analysera hur de konstruerar en familj hos förespråkarna och motståndarna till vårdnadsbidraget. Utifrån dessa konstruktioner går det sedan att se om det finns skillnader och likheter i synen på familj och kön hos de som är mot och hos de som är för reformen.

6.2.1 Valfrihet

Diskursen för ett vårdnadsbidrag kretsar kring *valfrihet* som utgör både ett moment och en nodalpunkt. Det är genom en större valfrihet som en familj får ett större handlingsutrymme då de kan besluta hur de ska lösa barnomsorgen och därmed också själva välja om de vill ha barnen hemma eller på förskola. Valfrihet är vägen till familjens frigörelse.

Själva idén för regeringen är att öka valfriheten och förstärka rättvisan mellan olika familjer. Det är lite svårsmält för en del som gärna vill ha en enda mall som förväntas passa precis alla. Jag har en lite annan syn på denna fråga.⁵²

⁵² Hägglund, Göran (kd), Riksdagsprotokoll 2007/08:205.

Det är själva poängen med vårdnadsbidraget att de som inte vill använda sig av förskolan får vara med och betala den. De borde få någon kompensation för det. Det är rättvisa och valfrihet. Det är att bestämma själv över hur man vill ordna sin familjesituation. Jag har inga problem att stå för vårdnadsbidraget. Vårdnadsbidraget är en väldigt viktig frihetsreform som innebär att välja själv.⁵³

Frivillighet/inte ett tvång är nära knutet till valfrihet. Att en kvinna är hemma med barn eller arbetar deltid, ses inte som en effekt av tvingande strukturer eller konstruktioner av vad personer av olika kön förväntas göra eller vara, utan som fria val. Frivilligheten är nära knuten till *rättvisa* för familjer, att det är rättvist att det är familjerna själva som får välja hur de vill organisera sin barnomsorg. Rättvisa fylls endast med mening när det kopplas till valfrihet.

När det gäller vårdnadsbidraget tycker jag att det är jätteviktigt att det finns en valfrihet. Jag tror inte att 3 000 kronor är det som gör att en kvinna slutar jobba för att vara hemma. Men redan i dag kan vi konstatera att det finns kvinnor som väljer att vara hemma. Man kan tycka att de gör fel val, men jag tycker inte att det åligger mig som politiker att identifiera vad som är rätt för varje kvinna.⁵⁴

Genom att tecken som rättvisa, valfrihet och frivillighet blir centrala element konstrueras familjen som en enhet och inte som en sammansättning av individer som har olika behov eller åsikter. Gränsen mellan offentligt och privat blir i artikulationerna kring familjens valfrihet något som inte politiska reformer ska överträda, familjen själv väljer om de vill vara hemma med barn eller inte. Inom familjen förekommer inte maktutövning eller orättvisor, istället blir familjen utsatt för maktutövning av staten och dess politiker som reglerar och inskränker valfriheten, något jag diskuterar mer ingående nedan.

Först och främst får man väl ändå tala om att barn inte finns till för samhället eller för företag. De finns väl till för sin egen skull? Det får vi verkligen hoppas. Det hoppas jag att jag gör. Och det är föräldrarna som har ansvaret. Det är därför föräldrarna blir de som får välja för barnet, inte några av ledamöterna i denna kammare, inte jag heller.⁵⁵

I artikulationerna kring valfrihet för familjen i diskursen för ett vårdnadsbidrag finns en förståelse av att en familj består av två vuxna och ett eller flera barn. De gånger familj artikuleras i relation till *ensamstående föräldrar* är de gånger det är en direkt referens till något som motståndarsidan frågat eller diskuterat. Genom att se familjen som en enhet där en av föräldrarna kan välja att stanna hemma med barn, konstrueras en familj som något som bygger på att det finns en familjeförsörjare som arbetar och har en tillräcklig inkomst för att familjen ska klara sig ekonomiskt. De gånger som tecknen *kvinna* och *man* artikuleras tillsammans är det inte i egenskap av att diskutera könens olika positioner i familj och

⁵³ Schulte, Fredrik (m) Riksdagsprotokoll 2007/08:12.

⁵⁴ Sabuni, Nyamko (fp) Riksdagsprotokoll 2007/08:34.

⁵⁵ Gustavsson, Lars (kd) Riksdagsprotokoll 2007/08:67.

samhälle, utan de ges betydelse genom familjens valfrihet. De ses som en enhet – individen i familjen blir inte synlig här heller. Några artikuleringar kring familjer med föräldrar av samma kön eller fler än två föräldrar förekommer inte i artikuleringarna kring vårdnadsbidrag.

Precis som Göran Hägglund tycker jag att beslutet ska ligga hemma hos familjen. Då får kvinnor och män välja vad de prioriterar, om de vill lägga dessa två eller tre år på barnen eller på jämställdhet.⁵⁶

Och herr talman, vi kan hjälpa familjerna genom att införa vårdnadsbidrag, därför att det stärker familjerna och ger dem mer valfrihet. Vi kan hjälpa familjerna genom att inför varje beslut här i riksdagen göra en konsekvensbeskrivning av hur de här förslagen står [sic!] gentemot familjerna, eller så kan vi vara med och göra system som på sikt stjälper eller försämrar för familjerna genom att minska valfriheten, införa kvotering av föräldraförsäkring eller, som jag såg här att Vänsterpartiet har föreslagit, ta bort betänketiden vid skilsmässor.⁵⁷

Elementet *familjer är olika* ges mening genom valfrihet. Med familjer är olika menas inte att familjekonstellationerna skiljer sig i någon större utsträckning, det är fortfarande två föräldrar (med mer eller mindre explicita antaganden om att det är en man och en kvinna) med barn som är normen. Familjenormen ifrågasätts inte i och med artikuleringarna om olikhet, utan det är de olika behov som familjer har som avses. Det handlar återigen om valfrihet och att kunna välja om barnet ska vårdas i hemmet, på förskola, hos dagbarnvårdare och dylikt. Familjers olikhet fylls också med mening genom tecknet *livspussel*, att de bästa lösningarna pusslas ihop vid familjernas köksbord och inte av politiker. Politiker konstrueras istället som några som minskar valfriheten. Gränsen mellan den offentliga sfären och den privata familjesfären är stark, staten ska hålla sig utanför och det är familjen själv som lägger pusslet. Valfrihet konstrueras också som något som stärker familjen och det är genom den som familjen som enhet och samhällsfunktion kan bli starkare.

Vi tycker om att föräldrar har valfrihet. Varken du eller jag vet vad som är bäst för familjerna. Alla familjer ser olika ut. De behov man har för att få ihop livspusslet ser olika ut.⁵⁸

Men vi säger också att vi ser att det finns människor som vill välja annorlunda. Då är vi i den här regeringen inte sådana personer att vi talar om att alla måste göra lika.⁵⁹

I diskursen för vårdnadsbidraget konstrueras elementet *jämställdhet* som något som ställs mot valfrihet, det är viktigare för en familj att få en ökad valfrihet istället för att jämställdhet ska råda mellan föräldrarna. Det uttrycks också explicit i artikuleringarna, att reformen inte ska gagna jämställdheten, utan öka familjers valfrihet. I diskursen för ett vårdnadsbidrag ges jämställdhet endast mening när det artikuleras tillsammans med valfrihet eller i samband med andra reformer inom familjepolitiken. Dock finns jämställdhetsdiskursen närvarande i

⁵⁶ René, Inger (m) Riksdagsprotokoll 2007/08:12.

⁵⁷ Oscarsson Mikael (kd) Riksdagsprotokoll 2007/08:12.

⁵⁸ Sabuni, Nyamko (fp) Riksdagens protokoll 2007/08:7.

⁵⁹ Pehrson, Johan (fp) Riksdagens protokoll 2007/08:28.

artikulationerna för ett vårdnadsbidrag, det blir något som politikerna tvingas förhålla sig till på olika sätt. Dels inom den egna familjepolitiken, dels då det kopplas ihop med andra reformer än vårdnadsbidraget. Då diskursen mot kretsar kring jämställdhetsargument, finns det också med då förespråkarna bemöter motståndarsidans argumentation. Jämställdhet blir ett familjepolitiskt ideal som står i konflikt med idealet valfrihet.

En ökad jämställdhet kan bidra till tryggare familjeförhållanden och till stabila uppväxtförhållanden för barnen. Däremot anser regeringen inte att jämställdhet uppnås genom inskränkningar i familjernas valfrihet.⁶⁰

Att införa ett vårdnadsbidrag skulle innebära att fler föräldrar har möjlighet till mer tid med sina barn. Vårdnadsbidraget är inte en jämställdhetsreform. Jag tror aldrig att jag har hört någon säga att det är en jämställdhetsreform. Vårdnadsbidraget är inte till för att förbättra jämställdheten.⁶¹

Tecknet *modernt* förhåller sig också till valfrihet och fyller familj med mening. Den moderna familjen behöver valfrihet och individuella lösningar.

Det finns mycket fördomar kring hur vi som vårdnadshavare fördelar våra arbetsysslor i ett modernt samhälle. Jag tycker inte att det känns rimligt att tvinga fram en jämställdhet på exakt lika villkor genom något slags generell bedömning av hur olika vårdnadshavare vill fördela arbetet mellan sig för barnens bästa.⁶²

Här uppstår det tydligt en konflikt mellan den moderna familjen som själva väljer vilka pusselbitar som ska ligga var och den jämställdhetssträvan som präglat familjepolitiken. Politiken stannar vid den moderna familjens ytterdörr och det är upp till familjen själv att välja hur jämställd man vill vara.

6.2.2 Jämställdhet

I diskursen mot ett vårdnadsbidrag får *jämställdhet* en helt annan position än i diskursen för vårdnadsbidraget, det utgör ett moment och är den nodalpunkt som övriga tecken förhåller sig till. *Valfrihet* som i diskursen för vårdnadsbidraget utgjorde en nodalpunkt, artikuleras här endast i samband med ett ifrågasättande av vilka familjer som ska kunna ta del av valfriheten. Det ges då mening av tecknet *ensamstående föräldrar*. Valfrihet är i diskursen mot vårdnadsbidraget inte centralt för vad som gör en familj, utan artikuleras istället för att ifrågasätta normen för vad som är en familj.

⁶⁰ Hägglund, Göran (kd) Riksdagens protokoll 2007/08:205.

⁶¹ Henriksson, Emma (kd): Riksdagen protokoll 2007/08:12.

⁶² Bengtsson, Finn (m) Riksdagens protokoll 2007/08:51.

Det blir ett hemmafrubidrag för personer som likt Jan Ericson har möjligheten att dryga ut familjeinkomsten och låta någon gå ned i arbetstid. Men det är knappast något som bidrar vare sig till jämställdheten eller till möjligheten att kombinera förvärvsarbete eller föräldraskap. Den möjligheten ska vara rimlig och möjlig för alla i detta samhälle och inte bara för dem som har råd.⁶³

Familjen utgör i diskursen mot ett vårdnadsbidrag inte en enhet, utan består av individer som ska ställas jämt. *Man* och *kvinnor* fylls med mening genom att kopplas till jämställdhet. Där valfrihet i diskursen för ett vårdnadsbidrag är centralt för att konstruera vad som gör en familj, blir jämställdhetsbegreppet här centralt. Både män och kvinnor förlorar på att valfrihet får gå före jämställdhet, männen tappar kontakt med den privata sfären och kvinnorna med arbetsmarknaden. Det privata är även det politiskt, vad individerna i familjen gör i den offentliga sfären följer även med in över tröskeln och påverkar vad som sker i hemmet.

För att avsluta vill jag säga att vi socialdemokrater anser att pappors tid är lika viktig som mammors för barns bästa. Mammor behövs på arbetsmarknaden, pappor behövs i familjen. Ett jämställt arbetsliv kräver ett jämställt familjeliv. Vi vill ge alla barn trygga självförsörjande föräldrar.⁶⁴

Alla kvinnor – jag, du och alla vi andra – drabbas av vårdnadsbidraget för att det skapar en bild av och en syn på kvinnor som sådana som inte vill delta i arbetslivet, i karriärutveckling och i löneutveckling. Det är sådana som man inte på riktigt kan räkna med utan ses som reservarbetskraft. Det drabbar kvinnor som kollektiv på samma sätt som ett ojämnt föräldraledighetsuttag gör.⁶⁵

Arbete är tätt sammankopplat med jämställdhet i diskursen mot vårdnadsbidraget. Här problematiseras såväl arbetsliv som hemarbete utifrån ett jämställdhetsperspektiv – den privata och den offentliga sfären separeras inte i artikulationerna på samma sätt som i diskursen för ett vårdnadsbidrag. Individerna och maktfördelningen inom familjen blir tydlig i och med att det artikuleras att kvinnan och mannen i familjen tillskrivs olika egenskaper och ges olika förutsättningar beroende på kön. Detta är något som artikuleras som ett problem och som löses genom att kvinnan och mannen ställs jämt i förhållande till varandra. Dock konstrueras männens val snarare som att de inte kan eller får vara hemma med barn, än som en maktfråga. Att mannen inte skulle vilja vara jämställd är inte något som diskuteras – jämställdhetsidealet ses som något så självklart att det inte ifrågasätts.

Så länge kvinnor förväntas bära huvudansvaret för hem och barn och utför den största delen av obetalt arbete är vårdnadsbidraget en självklar kvinnofälla. Kvinnor har redan i dag svårt att komma ifatt i arbetslivet efter småbarnsåren. Att då ytterligare förlänga den period då kvinnor kan förväntas vara borta från arbetsmarknaden kommer att öka arbetsgivarens misstänksamhet mot alla kvinnor som arbetskraft och leda till en ökad diskriminering.⁶⁶

⁶³ Eneroth, Tomas (s) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

⁶⁴ Ernekrans, Matilda (s) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

⁶⁵ Palm, Veronica (s) Riksdagens protokoll 2007/08:67.

⁶⁶ Olsson, Liselotte (v) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

Om man vill ha en jämställd familjepolitik handlar det om att stärka den svaga parten i familjen. I det här fallet handlar det om papporna. Vi måste hjälpas åt att ge papporna verktyg så att de vågar, kan och vill ta sitt ansvar i familjen.⁶⁷

När kvinnor och män artikuleras tillsammans med tecknet jämställdhet konstrueras de som fasta och enhetliga grupper. Det är dikotomin kvinna/man som problematiseras och andra maktassymetrier som exempelvis ras eller klass problematiseras inte i samband med jämställdhet. Män och kvinnor förväntas också komplettera varandra och leva i relationer med varandra. Precis som att kvinnan ska ha en självklar förankring i arbetslivet, har pappan en roll att spela i den privata sfären som en viktig förebild för barnen. I artikulationerna kring jämställdhet är det kvinna, man och barn som fyller familj med mening. Familjer som inte består av mamma, pappa och barn finns inte i artikulationerna kring jämställdhet, ty det krävs någon att vara jämställd med. Andra familjekonstellationer återfinns dock kring andra tecken.

Som om inte detta är nog införs ett vårdnadsbidrag på några tusenlappar i månaden, som ska ges till människor för att de inte arbetar – för att kvinnor ska missa år av utveckling i arbetslivet och få sämre löneutveckling, minskade karriärmöjligheter och lägre pensioner. Och papporna slipper – eller får inte – ta mer delat ansvar för hem och familj. Det är ett bidrag som dessutom riskerar att urholka och minska resurserna till förskolan och förstärka gamla könsroller som hör till historien.⁶⁸

Föräldraförsäkring är tätt sammankopplat med jämställdhet i diskursen mot ett vårdnadsbidrag. Till skillnad från vårdnadsbidraget konstrueras föräldraförsäkringen som något som möjliggör att familjen kan ställas jämt.

Sedan sade du också att du gärna ville bidra till att förändra detta att kvinnor inte lät män vara hemma med föräldraförsäkring. Då undrar jag hur du ställer dig till en individualiserad föräldraförsäkring. Det skulle ju lösa just det problemet.⁶⁹

Tecknet *modernt* återfinns även i diskursen mot ett vårdnadsbidrag, men kopplas här till jämställdhet. Det är den jämställda familjen och andra konstellationer än den heterosexuella kärnfamiljen som konstrueras som moderna. Samkönade relationer artikuleras inte i samband med tecknen *vårdnadsbidrag*, *jämställdhet*, *valfrihet* eller *barnens bästa*, men däremot i relation till *moderna* familjer. Det är kring tecknet *äktenskap* som samkönade relationer fylls med mening, inte kring *barn*.

Vi behöver anpassa den ännu bättre efter de moderna familjemönster vi nu ser. Det handlar om alltifrån könsneutrala äktenskap till att se till att man kan få barnomsorg tillgodosedd på obekvämt arbetstid, att som ensamstående kunna överlåta en del av föräldrapenningdagarna vid sjukdom och att kunna se till att de nya familjemönstren fungerar väl i den välfärdsmodell vi har.⁷⁰

⁶⁷ Ernekrans, Matilda (s) Riksdagens protokoll 2007/08:67.

⁶⁸ Ahlberg, Ann-Christin (s) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

⁶⁹ Olsson, Liselotte (v) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

⁷⁰ Eneroth, Tomas (s) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

I artikulationerna kring familj och jämställdhet blir det tydligt att det är en kvinna och en man som är sammanboende som utgör normen för vad som är en familj. Även om andra familjekonstellationer existerar och accepteras, blir de avvikande då de inte inkluderas i normen för vad som gör en familj.

6.2.3 Makt

Makt utgör en nodalpunkt både i diskursen för och i diskursen mot ett vårdnadsbidrag, men fylls med olika mening beroende på diskurs. I diskursen för ett vårdnadsbidrag kopplas makt ihop med tecknen *frihet* och *möjlighet att välja*. Familjen konstrueras som något som behöver mer makt, det är politiker som undanhåller familjerna makt genom att inte ge dem tillräcklig valfrihet och självbestämmande. *Familjens makt* blir centralt i diskursen. Staten och politiker blir i dessa artikulationer något som ställs mot familjens autonomi och som har en förtryckande funktion. Eftersom individen i familjen inte urskiljs ses inte maktutövningen som något som drabbar olika familjemedlemmar olika mycket. Maktutövning mellan kvinnor och män är inte något som artikuleras i diskursen och inte heller att det skulle finnas strukturer som skapar maktordningar.

Kort sagt tycker jag att ni socialdemokrater är fast i ett gammaldags tänkande där ni tror att ni som politiker vet bättre än vad familjerna gör själva. Det vill jag ändra på och överföra beslutsmakt till föräldrarna, som jag tror vill och förstår sina barns bästa.⁷¹

Gemensamt för alla delar i reformen är att de syftar till att öka familjernas valfrihet och stärka föräldrarnas makt över sin livssituation.⁷²

I diskursen mot är maktordningen mellan könen central. Här ges det mening i form av tecken som *könsmaksordning* och *fördelning mellan kön*. Vårdnadsbidraget konstrueras som en *kvinnofälla*. Män och kvinnor har olika förutsättningar då makten i samhället fördelas olika på grund av kön och klass, vilket också påverkar de olika rollerna i familjen.

Vi inte bara cementerar och permanentar kvinnors underordning i samhället, utan vi göder den med nya politiska förslag.⁷³

Då handlar det om strukturer. Allt är naturligtvis inte dåligt som regeringen gör på det här området, men jag tror att grunden måste vara att se strukturerna, könsmaksordningen, för annars blir det bara lite fernissa på ytan. Då blir det inga grundläggande förändringar.⁷⁴

Som vi ser ovan innefattar inte relationen mellan män och kvinnor någon konflikt i diskursen för ett vårdnadsbidrag, den ges inte mening av tecknet makt. Men inte heller i diskursen mot problematiseras maktfördelningen mellan kvinnor och män i den privata sfären

⁷¹ Hägglund, Göran (kd) Riksdagens protokoll 2007/08:51.

⁷² Hägglund, Göran (kd) Riksdagens protokoll 2007/08:67.

⁷³ Larsson, Kalle (v) Riksdagens protokoll 2007/08:40.

⁷⁴ Larsson, Hillevi (s) Riksdagens protokoll 2007/08:31.

i samma utsträckning som i den offentliga. Även om politiken inte har en privat gräns, så utspelar sig maktkampen mellan könen i första hand i det offentliga. I den privata sfären är det istället det inte lika konfliktfyllda begreppet jämställdhet som ger mening åt relationen mellan könen.

6.2.4 Barnets bästa

Barn utgör ett självklart moment i båda diskurserna eftersom den reform som ligger till grund för analysen bygger på en familjesyn där minst ett barn ingår. *Mer tid för barnen* utgör en nodalpunkt i diskursen för vårdnadsbidraget och är nära sammankopplat med *barnets bästa*. *Tid* är något som familjer saknar, men som de kan få mer av via *vårdnadsbidraget*. En familj är några som tycker barn mår bäst av att få mer tid med sina föräldrar och i hemmet.

Vårdnadsbidraget kommer att bli ett alternativ för de föräldrar som önskar mer tid med sina barn.⁷⁵

För många av de föräldrarna är vårdnadsbidraget den lilla, lilla nyckel som gör att de kan få lite mer frist för att få vardagen att gå ihop. Det är för dem vi inför vårdnadsbidraget. Vi inför det för de barnen för att de ska kunna tillbringa mer tid med sina föräldrar.⁷⁶

Barnets bästa används för att fylla familj med mening och är tätt sammankopplat med *valfrihet*. I retoriken för vårdnadsbidraget framställs kritiker av reformen som några personer som inte tycker att mer tid för barnen är viktigt eller som inte vill barnets bästa.

I familjen finns barn och barn artikuleras som individer. Dock är det bara barnet som urskiljs ur familjenheten, vuxna konstrueras inte som några med egna behov eller intressen. Det är också barns behov som gör att de blir egna individer. Tecknet *familjer är olika* anspelar just på barnens olika behov av barnomsorgslösningar, inte att det finns olika familjekonstellationer eller familjesituationer än kärnfamiljen.

Det är viktigt att se att barnen är individer med olika behov. Föräldrarna är de som har huvudansvaret för barnets välbefinnande och för att se till barnets bästa. Regeringens avsikt och ambition är att stödja föräldrarna i de val de gör i sin vardag.⁷⁷

Barnets bästa blir också något som kan komma i konflikt med jämställdhet och politiska beslut. Precis som *valfrihet* ställs barnets bästa mot jämställdhet. Den politiska praktik som sägs förespråkas av politikerna i diskursen mot vårdnadsbidraget konstrueras som något som motsäger barnets bästa och *valfriheten*. Det finns i artikuleringarna en konflikt mellan barnets bästa och jämställdhet där jämställdheten blir underordnad och det minst viktiga.

⁷⁵ Hägglund, Göran (kd) Riksdagens protokoll 2007/08:51.

⁷⁶ Henriksson, Emma (kd) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

⁷⁷ Hägglund, Göran (kd) Riksdagens protokoll 2007/08:67.

Att oppositionen inte applåderar det är verkligen ingen överraskning. Man har en annan inriktning. Man vet bäst. Man vet bättre än Sveriges småbarnsföräldrar, och därmed har man sin lösning klar.⁷⁸

Jag tycker inte att det känns rimligt att tvinga fram en jämställdhet på exakt lika villkor genom något slags generell bedömning av hur olika vårdnadshavare vill fördela arbetet mellan sig för barnens bästa.⁷⁹

I diskursen mot vårdnadsbidraget utgör inte mer tid för barnen en nodalpunkt, men existerar i diskursen som ett element då det ges mening i samband med tecknet *föräldraförsäkring*.

Vi har skapat en föräldraförsäkring som håller hög klass. Den är generös och flexibel och ger familjen möjlighet att försörja sig även när man får barn. Den ger god tid för de små barnen. Men vi är inte nöjda så. Vi vill vidareutveckla föräldraförsäkringen så att fler får tid med sina barn. Inte minst behöver pappornas roll i familjen och för jämställdheten sättas i fokus.⁸⁰

Först vill jag konstatera att vi socialdemokrater tror på föräldrarna. Det är vi socialdemokrater som har byggt vår föräldraförsäkring. Det är vi som har byggt det samhälle där man kan kombinera tid med sina små barn och möjlighet att yrkesarbeta och försörja sig själv, både män och kvinnor.⁸¹

I diskursen mot används också tecknet *mer tid för barnen* för att problematisera att det inte är något alla familjer får och har möjlighet till beroende på klass och familjestruktur. Det fylls tillsammans med tecknet *vårdnadsbidrag* med en annan mening än i diskursen för.

Socialministern säger att föräldrarna önskar mer tid med sina barn. Hur säger ministern till de föräldrar som är ensamstående och som inte kommer att ha råd att göra det här? Är inte deras barn lika viktiga? Om man har någonting att välja på – vilket man alltid har som regering – skulle jag föredra en längre föräldraledighet som kan komma alla till del framför ett vårdnadsbidrag som bara några få kan ta del av.⁸²

Om ni verkligen menar att ni vill ha, ge och bygga en struktur – som vi politiker gör – omkring familjerna som ger dem möjlighet att få mer tid med sina barn i kombination med någonting mycket viktigt som jag tror att de allra flesta av nutidens föräldrar vill, nämligen kunna arbeta och vara självförsörjande, frågar jag: Varför väljer man inte att bygga vidare och att vidareutveckla den extremt goda och bra föräldraförsäkring som vi socialdemokrater har byggt upp och som vi har format det här landet med?⁸³

Vårdnadsbidrag artikuleras också tillsammans med *barnets bästa*, men ges här snarare motsatt effekt och som något som tar resurser från andra politiska reformer. Reformen blir också något som drabbar kvinnor som grupp.

⁷⁸ Hägglund, Göran (kd) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

⁷⁹ Bengtsson, Finn (m) Riksdagens protokoll 2007/08:67.

⁸⁰ Ernekrans, Matilda (s) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

⁸¹ Ernekrans, Matilda (s) Riksdagens protokoll 2007/08:67.

⁸² Jansson, Eva-Lena (s) Riksdagens protokoll 2007/08:51.

⁸³ Ernekrans, Matilda (s) Riksdagens protokoll 2007/08:67.

6.2.5 De som förlorar

I diskursen mot vårdnadsbidraget är artikulationer kring de som förlorar [på vårdnadsbidraget] centrala. *Ensamstående föräldrar* utgör en nodalpunkt i diskursen mot vårdnadsbidraget och artikuleras i samband med *att ha råd*, *vårdnadsbidrag* och *tid*, men där tecknen fylls med en negativ innebörd och som något som de ensamstående föräldrarna inte kan få.

Är det några som skulle behöva mer tid för sig själva och sina barn är det de ensamstående föräldrarna. För dem måste förslaget om ett vårdnadsbidrag vara ett direkt hån. Ändå ska de vara med och betala via kommunalskatten. Det är skattepengar som annars hade kunnat användas till barnomsorgen som alla kan utnyttja.⁸⁴

Alla vi som är föräldrar vill ha mer tid med våra barn. Det är någonting som vi ständigt går och tänker på. Men på vilket sätt blir det ökad valfrihet för den ensamstående föräldern eller för den ensamstående mamman? Det skulle vara intressant om socialministern kunde ge besked om detta utifrån att man ska leva på 3 000 kronor i månaden.⁸⁵

Ensamstående föräldrar är sammankopplat med artikulationer om *ensamstående mammor*, *etnisk bakgrund* och *utländsk härkomst*. Det är de ensamstående föräldrarna som konstrueras som de som inte kommer att kunna nyttja vårdnadsbidraget, och förespråkarna kritiserar för att exkludera ensamstående föräldrar. I artikulationerna kring de som förlorar på vårdnadsbidraget får också tecknen *utländsk härkomst* och *invandrarkvinnor* betydelse. Maktassymetrier som baseras på ras artikuleras inte annars som ett problem.

Det var knappast några ensamstående som hade möjlighet att utnyttja vårdnadsbidraget. De långsiktiga effekterna var att kvinnor fick en brutalt försämrad situation på arbetsmarknaden. Tydligast var det för kvinnor med annan etnisk bakgrund i miljonprogramsområdena. Som dubbel effekt blev det dessutom så att de fick extra betalt för att ta barn med invandrarbakgrund från de förskolor där de kanske skulle behöva lära sig det norska språket.⁸⁶

Invandrarkvinnor är en grupp av föräldrar som kommer att påverkas väldigt negativt av detta. Invandrarkvinnorna har det lägsta deltagandet på arbetsmarknaden av alla grupper i samhället. Invandrarkvinnor som inte behärskar språket har inte så många alternativ till inkomster.⁸⁷

Kvinnor får fler innebörder när det ställs i relation till de som förlorar på vårdnadsbidraget. Här finns en tydligare problematisering av kvinnor som grupp än när kvinnor ställs i relation till *jämställdhet* eller *makt*, begreppet blir inte enhetligt. I artikulationerna kring de som förlorar på vårdnadsbidraget ställs inte heller *man* i relation till *kvinnor* på samma sätt som när det kopplas jämställdhet eller makt. I artikulationerna kring de som förlorar på vårdnadsbidraget bryts dikotomin kvinna/man och andra maktassymetrier som ras och klass inom gruppen kvinnor artikuleras. Det sker genom att tecknen *invandrarkvinnor* och

⁸⁴ Olsson, Liselotte (v) Riksdagens protokoll 2007/08:51.

⁸⁵ Adolffson Elgestam, Carina (s) Riksdagens protokoll 2007/08:51.

⁸⁶ Eneroth, Tomas (s) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

⁸⁷ Omanovic, Jasenko (s) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

ensamstående kvinnor ger kvinnor en annan innebörd än när det artikuleras i relation till män. Den jämställdhetsdiskurs som framträder så tydligt kring familjer som består av två föräldrar finns inte närvarande här, då den kräver att det finns män med i artikulationerna och som en del av jämställdhetsprojektet. De ensamstående kvinnorna innefattas inte i jämställdhetsdiskursen på samma sätt som kvinnor som lever med män. Även de invandrade kvinnorna urskiljs ur gruppen kvinnor och blir precis som ensamstående kvinnor några som avviker från normen, de utgör en 'dom'-grupp. Invandrarkvinnor konstrueras också som en enhetlig grupp där kvinnorna inte kan ha olika ras- och klasstillhörighet.

Jag kan konstatera att den borgerliga regeringens jämställdhet bara berör vissa. Andra kvinnor offras medvetet, och för den stora majoriteten kvinnor kommer dubbelarbetet att öka.⁸⁸

Vilka kvinnor ser man då framför sig som ska få minskat dubbelarbete? Det är knappast de kvinnor, gissningsvis med utländsk bakgrund, som har dåliga kunskaper i svenska och liten förankring i det svenska samhället. Nej, de kvinnorna ställs ännu längre från arbetsmarknaden, och det är inte dessa kvinnor som ska avlastas.⁸⁹

I artikulationerna kring de som förlorar är inte heller tecknen *jämställdhet*, *makt* eller *valfrihet* centrala. De förekommer i en mycket större utsträckning i artikulationerna kring *mamma/pappa*, *kvinna/man* och *föräldraförsäkring*. Tecknet *familj* artikuleras inte i samband med de som förlorar, istället är det *föräldrar* och i synnerhet *ensamstående föräldrar* som får en central position. Artikulationerna kring de som förlorar på vårdnadsbidraget kan också ses som artikulationer av vad som avviker från vad som är en familj, de som inte inkluderas i jämställdhetsprojektet och maktfördelningen. En familj kräver två föräldrar, en förälder med barn gör ingen familj.

6.3 Trots olika hegemoniska ideal blir familjen densamma

De tecken som konstruerar vad som gör en familj i diskursen för och i diskursen mot vårdnadsbidraget skiljer sig åt och så även de ideal som lyfts upp till en hegemonisk position. Trots det så råder det konsensus om vad som gör en familj – kärnfamiljen utgör normen både hos reformens förespråkare och hos motståndare.

6.3.1 Familjen i diskursen för ett vårdnadsbidrag

I diskursen för ett vårdnadsbidrag är *valfrihet*, *makt*, *barnets bästa* och *mer tid för barnen* centralt för att konstruera vad som gör en familj. Valfrihet har en hegemonisk position och utgör ett ideal som överordnas andra ideal. En strävan efter jämställdhet konstrueras som något som förhindrar och hamnar i konflikt med valfrihet, det råder antagonism.

⁸⁸ Ernekrans, Matilda (s) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

En familj ses här som en enhet, individen i familjen är inte viktig, de enda individer som urskiljs i familjen är barn. De blir individer då de har olika behov och det är också genom dessa behov som familjer blir olika och skiljer sig från varandra. Att det i familjen skulle finnas vuxna som har olika behov eller viljor artikuleras inte. Inom familjen förekommer inte heller någon maktutövning, utan beslut inom familjen fattas utan påverkan av makt- eller samhällsstrukturer. Politiken lämnas också utanför den privata sfären där familjen befinner sig, staten och det politiska inflytandet stannar vid ytterdörren. En familj består av två vuxna individer, där den ena har en sådan inkomst att den andra kan vara hemma med barn. Familjesynen bygger på en enförsörjarmodell. En familj vill också ha mer tid för sina barn och anser att de mår bäst av att vårdas i hemmet.

Den familjebild som framträder i artikulationerna för ett vårdnadsbidrag kan ses som en idealbild, det som gör en familj utgår från en oproblematiserad medelklassnorm. Hegemoniska ideal som barnets bästa och valfrihet konstruerar en kärnfamilj där klass, ras och andra maktassymetrier inte påverkar familjens möjligheter eller ställning. Familjen artikuleras som en modern konstruktion där viktiga beslut fattas vid köksbordet, där familjen utan politisk inblandning eller intern konflikt lägger bitarna på plats i det gemensamma projekt som kallas livspussel. Även en maktordning mellan könen och dess effekter för konstruktionen av kön och könade egenskaper lämnas oproblematiserad. Genom att utgå från en vit medelklassnorm där familjen tillsammans har inkomster som möjliggör att familjen kan livspussla, utesluts en mängd familjer ur familjebegreppet. En familj är inte heller ensamstående föräldrar eller familjer med fler än två föräldrar.

6.3.2 Familjen i diskursen mot ett vårdnadsbidrag

I diskursen mot ett vårdnadsbidrag är *jämställdhet* centralt och begreppet har en hegemonisk position. Det är också genom jämställdhetsbegreppet som konstruktionen av vad som gör en familj blir tydlig. Genom att inte skilja på den privata och den offentliga sfären, utgör familjen en del av den övergripande jämställdhetsdiskursen. Familjen är ingen enhet, utan består av tydligt urskiljbara vuxna individer med olika kön och olika behov och förutsättningar. I familjen ingår det också barn, men att de skulle ha olika behov eller skilja sig på ett individuellt plan är inte något som diskuteras. Att kvinnan och mannen har olika förutsättningar kopplas till att det finns en könsmaktsordning i samhället och att dess strukturer påverkar vilka egenskaper som tillskrivs vilket kön. Maktutövningen mellan könen

⁸⁹ Ernekrans, Matilda (s) Riksdagens protokoll 2007/08:12.

är dock inte lika tydlig i den privata familjesfären som i det offentliga arbetslivet. Inom en familj handlar det om att förhandla om graden av jämställdhet mellan kvinnan och mannen, snarare än om att fördela om makt. Att mannen skulle motsätta sig en sådan omfördelning eller ha något att förlora på det, artikuleras inte som ett problem – den jämställda mannen som hegemoniskt ideal konstrueras också vad som gör en familj.

Både mamman och pappan i familjen konstrueras som yrkesarbetande individer som bidrar till familjens försörjning och det obetalda arbetet i hemmet. Pappan är också viktig som en manlig förebild till sina barn och tar därför ut sin del av föräldraledigheten. Det som konstrueras som en modern och jämställd familj är också något som inte nyttjar ett vårdnadsbidrag. Det moderna familjeprojektet kan också inkludera icke-heterosexuella relationer, men de innefattas ändå inte i familjenormen då de avviker. En familj konstrueras primärt som något som består av mamma, pappa och barn.

Jämställdhetsprojektet innefattar även den privata sfären och där blir andra maktassymetrier än klass inte något som påverkar vad som gör en familj. I konstruktionen av vad som gör en familj utgör kvinnor en enhetlig grupp, där alla delar samma intressen och utsätts för samma förtryck. Jämställdhetsidealet och kampen för att upphäva könsdikotomin får en central position och tränger undan andra maktassymetrier, utom just när det handlar om klass. De gånger kvinnor inte konstrueras som en homogen grupp är när det kommer till de kvinnor som avviker från familjenormen – de som inte kan nyttja vårdnadsbidraget (ensamstående föräldrar/mammor) samt de som kan komma att nyttja det mer än andra (invandrade kvinnor). Dessa kvinnor är de som förlorar på att reformen införs och de konstrueras som några som står långt från arbetsmarknaden. Att invandrarkvinnor inte är en enhetlig kategori är inte något som artikuleras, de utgör här 'dom' som ställs mot 'vi-gruppen'. En ensamstående förälder och dennes barn artikuleras inte som en familj, de är enbart föräldrar och barn. De inkluderas inte i familjebegreppet, utan blir snarare några som avviker från familjenormen. Även de enkönade relationer som artikuleras exkluderas ur familjebegreppet då de endast förekommer i samband med krav på ett införande av könsneutrala äktenskap, inte i samband med reformer som rör barn. I artikulationerna kring vad som gör en familj i materialet framträder det tydligt att det måste finnas barn med i bilden för att sammansättningen ska ses som en familj.

Utifrån materialet går det att se att ovanstående familjereformer utesluts ur den jämställdhetsdiskurs som konstruerar vad som gör en familj; den tvåkönade och tvåsamma kärnfamiljen som ska ställas jämt. De familjer som inte är traditionella kärnfamiljer innefattas

inte i vad som gör en familj, de blir 'dom andra' – de som 'familjen' ställs mot. Genom att de inte är en del av det hegemoniska ideal som den jämställda familjen utgör, avviker de också från normen. För i kampen för det jämställda samhället och den jämställda familjen krävs också den medvetne mannens medverkan och närvaro i hemmasfären, men hos de ensamstående mammorna och de invandrade kvinnorna i materialet lyser han med sin frånvaro.

6.3.3 Konsensus om vad som gör en familj

I diskursen mot ett vårdnadsbidrag förekommer fler familjekonstellationer än i diskursen för, men de artikuleras inte som en familj, de blir istället föräldrar eller personer av samma kön utan barn som vill ingå äktenskap. Inte heller ensamstående föräldrar med barn räknas in i familjebegreppet, utan utgör istället en 'dom-grupp' som bidrar till att förstärka kärnfamiljnormen som konstrueras som 'vi-gruppen' i mitt material. I diskursen för ett vårdnadsbidrag artikuleras inte andra familjeformer än den traditionella kärnfamiljen. Även om det råder antagonism mellan valfrihetsdiskursen med bilden av den ideala familjen som själva fattar beslut på bästa sätt, och jämställdhetsdiskursen, med sin strävan efter att ställa mannen och kvinnan jämt, blir familjenormen den samma. Det råder konsensus mellan diskurserna om vad som gör en familj, en man och en kvinna som lever tillsammans i en relation och har barn. Även om de två diskurserna har olika sätt att förstärka och artikulera normen för vad som gör en familj – att man i diskursen mot ett vårdnadsbidrag artikulerar de familjekonstellationer som avviker, medan man i diskursen för endast finner det som avviker i det som inte artikuleras explicit – förenas de i synen på att en familj utgörs av en kärnfamilj.

Här uppstår också en paradox. Trots att det i diskursen mot ett vårdnadsbidrag tydligt artikuleras att det finns andra familjekonstellationer än den traditionella heterosexuella kärnfamiljen, inkluderas de ändå inte i vad som gör en familj utan blir avvikande. Och trots att diskursen för ett vårdnadsbidrag i en mycket större utsträckning utgår från en idealbild där en familj består av mamma, pappa och barn så uttrycks inte könen lika explicit som i diskursen mot ett vårdnadsbidrag. De som är mest kritiska till den heterosexuella kärnfamiljen som ideal, blir ändå de som i störst utsträckning reproducerar den. Kan denna paradox förstås och i så fall hur?

För att förstå paradoxen måste vi också förstå den jämställdhetsdiskurs som är central i den svenska debatten mot ett vårdnadsbidrag och att den bygger på en övertygelse om att män och kvinnor måste ställas jämt för att rättvisa i samhället ska uppnås. Könen ska stå sida vid sida,

med samma rättigheter och samma skyldigheter. Eftersom politikerna i diskursen mot ett vårdnadsbidrag utgår från en syn på att även det personliga är politiskt, ser de till skillnad från sina meningsmotståndare inte att det är vattentäta skott mellan den offentliga och den privata sfären. Genom att politisera även den privata sfären innefattas också familjen i kampen för rättvisa, den är större än bara den offentliga sfären. Utifrån den förståelsen av politik och kön utgör familjen en självklar del av jämställdhetsprojektet. Och för att rättvisa och jämställdhet ska kunna uppnås även på det personliga planet konstrueras familjen som något som består av en kvinna och en man och deras barn. Kvinnan jämställs genom ett ökat tillträde till den offentliga sfären och den jämställde mannen har en viktig uppgift att fylla i den privata sfären. För att detta ska uppnås måste de komplettera varandra och leva sida vid sida i det gemensamma jämställdhetsprojektet. Precis som att jämställdheten behövs i den heterosexuella kärnfamiljen, behövs den heterosexuella kärnfamiljen för att jämställdheten ska finnas i familjepolitiken.

Dras däremot en politisk gräns mellan den privata och den offentliga sfären, som i diskursen för, konstrueras inte familjen på samma sätt som en del av jämställdhetskampen. Genom att inte öppna ytterdörren och bjuda in jämställdheten till en privat och personlig nivå, blir den könsliga sammansättningen av familjen mindre viktig att artikulera. Där mäns och kvinnors närvaro i den offentliga sfären skapar individer med kön, blir det i den privata sfären istället en familjeenhet som konstrueras. Genom att se familjen som en enhet som själva reglerar en eventuell jämställdhet, artikuleras inte individerna i familjeenheten. Även om det finns en underliggande premis om vad som gör en familj, artikuleras den inte lika tydligt som i diskursen mot ett vårdnadsbidrag och blir därmed inte könad i samma utsträckning. På det sättet kan familjen separeras från jämställdhetspolitiken i arbetslivet och blir än mer könlös än i diskursen mot ett vårdnadsbidrag.

Det kanske känns främmande att de politiker som ser familjen som en enhet som inte innefattar maktrelationer och som inte strävar efter en ökad jämställdhet i familjepolitiken, är de som i minst utsträckning gör kön. Men det är den skarpa gränsen som dras mellan den privata och den offentliga sfären som gör att de inte reproducerar heterosexualiteten lika tydligt och som därmed förklarar paradoxen ovan, hur ologiskt det än kan te sig.

6.3.4 En diskursiv förskjutning mot valfrihet som ideal

Den sista frågan undersökningen besvarar är om det genom att ställa mitt material mot den tidigare forskningen går att se om det pågår en diskursiv förskjutning kring vårdnadsbidraget i

den svenska familjepolitiska debatten och hur den ser ut. Det är inte något jag undersökt empiriskt, men genom att jämföra det material jag analyserat med Hiilamo och Kangas resultat, blir svaret att jämställdhetsdiskursen utmanas av diskurser där begrepp som barnets bästa och valfrihet har en hegemonisk position och där jämställdhet inte är ett centralt begrepp.

Denna förskjutning ska dock inte ses som att jämställdhet som ideal och begrepp försvunnit ur den familjepolitiska diskursen, utan det finns i allra högsta grad närvarande.

Jämställdhetsidealet är något som både valfrihet och barnets bästa måste förhålla sig till – det går inte att negligera eller kringgå dess närvaro i familjepolitiken. Jämställdhet konstrueras i diskursen för ett vårdnadsbidrag som något som hämmar valfriheten och barnets bästa och som även kan stå i direkt motsättning till en ökad valfrihet och barns välbefinnande. Men trots dess inverkan på de ideal som är överordnat jämställdhet, visar debattörerna att de uppmuntrar till jämställdhet genom att hänvisa till andra familjepolitiska reformer och områden.

Även om jämställdhet tappat sin hegemoniska position, så finns det som sagt kvar i den familjepolitiska diskursen. Men i och med att ideal som valfrihet och barnets bästa fått en större plats i den familjepolitiska debatten, har jämställdhet blivit något personligt som regleras inom familjen och inte genom politisk styrning. Det är viktigare att kunna välja barnomsorgsform och om barn ska vårdas i hemmet, än att ställa familjemedlemmar jämt. Jämställdheten har med andra ord inte försvunnit ur familjepolitiken, men den har blivit valfri.

7. Slutord

Nedan sammanfattar jag uppsatsen och mina resultat, återkopplar det till den tidigare forskningen och mina teoretiska utgångspunkter samt lämnar förslag på vidare forskning.

Uppsatsens syfte är att undersöka den svenska riksdagsdebatten om vårdnadsbidraget och vilken mening som där ges åt begreppet familj och vilka genusimplikationer som motståndarna och förespråkarnas artikuleringar får. Genom att utgå från tidigare forskning kring svensk familjepolitik och ett genusteoretiskt ramverk har jag genomfört en diskursanalys på riksdagsprotokoll från 2007/2008. Där kommer jag fram till att även om det är olika retoriska begrepp och politiska ideal som fyller begreppet familj med mening hos dem som förespråkar ett vårdnadsbidrag och hos de som är mot reformen, så råder det konsensus om att det är den heterosexuella kärnfamiljen som utgör normen för vad som gör en familj.

Utifrån mitt material kommer jag fram till att man i diskursen för vårdnadsbidraget konstruerar en familj utifrån medelklassens problemkonstruktioner. Ideal som valfrihet och barnets bästa bidrar till att konstruera en familj där maktordningen mellan könen inte har betydelse och där enheten familj separeras från politiken. I diskursen mot ett vårdnadsbidrag konstrueras däremot vad som gör en familj utifrån begreppet jämställdhet, familjen får en central roll i jämställdhetskampen.

Jag har också funnit en paradox i riksdagsdebatterna om vårdnadsbidraget, att man i den diskurs som är mest kritisk till kärnfamiljen som ideal, bidrar i sin strävan att förändra könsmaktsordningen till att reproducera bilden av den heterosexuella kärnfamiljen som norm och därmed till att befästa heterosexualitetens ställning inom familjepolitiken. Och att även om det hos politikerna i diskursen för ett vårdnadsbidrag finns en underliggande premis om vad som gör en familj, artikuleras den inte lika tydligt som i diskursen mot ett vårdnadsbidrag och blir därmed inte könad i samma utsträckning.

I min analys förklarar jag även denna paradox. Ty dras en politisk gräns mellan den privata och den offentliga sfären, konstrueras inte familjen på samma sätt som en del av jämställdhetskampen. I den offentliga sfären finns individer med kön, men i den privata sfären konstrueras istället familjen som en enhet som själva reglerar en eventuell jämställdhet. På det sättet separeras familjen från jämställdhetspolitiken och blir därmed mer könlös än i diskursen mot ett vårdnadsbidrag. Det är alltså den skarpa gränsen som dras mellan den privata och den offentliga sfären som gör att heterosexualiteten inte reproduceras lika tydligt i

diskursen för ett vårdnadsbidrag och som därmed förklarar paradoxen. Att jag både funnit och kan förklara denna paradox beror dels på att jag utgår från genusvetenskapliga teorier som låter mig problematisera vilka implikationer familjepolitiken får för konstruktionen av kön och dels för att jag genomfört en diskursanalys och på det sättet lyckats kringgå den självklara konfliktlinjen mellan höger- och vänster i familjepolitiken och istället för att bara se vad som skiljer de politiska motståndarna åt också finner vad som förenar dem.

I min uppsats har den tidigare forskningen spelat en stor roll och därför redogör jag inte bara för de nya resultat jag kommit fram till, utan sätter också in dem i det aktuella forskningsläget. Mina resultat kan sägas nyansera Bekkengens resonemang om att barncentreringen är mer central för att upprätthålla kärnfamiljen än den heterosexuella normen. Även om mina resultat inte motsäger hennes, visar de ändå att det i artikulationerna kring jämställdhet i den politiska debatt jag undersökt i första hand är heterosexualiteten som upprätthåller kärnfamiljen, inte barncentreringen. Min undersökning bekräftar därmed Dahls forskning, att den jämställdhetssträvan som finns i familjepolitiken bidrar till att reproducera bilden av den heterosexuella kärnfamiljen. Här menar jag också att mina resultat bygger vidare på hennes resultat och också visar att precis som jämställdheten behövs i den heterosexuella kärnfamiljen, så behövs den heterosexuella familjen för att jämställdheten ska finnas i familjepolitiken.

Genom att jämföra mitt material med den tidigare forskningen visar jag också att den jämställdhetsdiskurs som präglat den svenska politiska debatten kring vårdnadsbidraget, utmanas av diskurser där barns bästa och valfrihet är centrala retoriska begrepp. Genom att jämställdhet ställs mot ideal som valfrihet och barnets bästa är det inte omöjligt att retoriken kring vårdnadsbidraget kommer att bli mer lik den retorik som Hiilamo och Kangas ser i den finländska debatten. Dock ska det inte ses som att jämställdhet är något som försvinner ur debatten, det är ständigt närvarande och något man måste förhålla sig till. Trots det visar min analys av materialet att även om begreppet är allestädes närvarande, konstrueras jämställdhet och valfrihet/barnets bästa som separata rum i diskursen för ett vårdnadsbidrag. Det gör att man kan hänvisa till andra familjepolitiska reformer och därmed välja att separera vårdnadsbidraget från jämställdhet. Mina resultat visar också att när ideal som valfrihet och barnets bästa fått en större plats i den familjepolitiska debatten, har jämställdhet blivit något personligt som ska regleras inom familjen. Jämställdheten har därmed inte försvunnit ur familjepolitiken, den har bara blivit något man kan välja eller välja bort. Den har blivit valfri.

Även om det pågår en diskursiv förskjutning kring vårdnadsbidraget i den svenska familjepolitiken, behöver det inte innebära att synen på vad som gör en familj förändras. Som bland andra Klinth visat har konflikten mellan valfrihet och jämställdhet funnits i svensk familjepolitik sedan 1970-talet, så några större förändringar behöver inte ske. Min analys visar att familjen i valfrihetsdiskursen fortfarande är tvåsam, heterosexuell och innefattar barn, även om familjens klasstillhörighet blir mindre central. Dock kan mina resultat tolkas som att jämställdheten inom familjen i större utsträckning blir något valfritt som regleras vid köksbordet utan statlig inblandning. Detta kan i så fall få konsekvenser för synen på makt mellan könen, för vilka praktiker som tillskrivs vilket kön och för var gränsen för politiken går. Klinth ser att valfriheten bidragit till att fixera maktrelationerna i familjen, vilket också framkommer i min analys: när det privata skiljs från det politiska är en sned maktfördelning inom familjen inte något som problematiseras.

Under arbetet har flera nya frågor väckts och därför vill jag lämna förslag på vidare forskning. Att undersöka hur förskjutningen från jämställdhet till familjens valfrihet inom familjepolitiken kan påverka konstruktionen och organiseringen av kön och könade praktiker, kan vara ett ämne för framtida uppsatser. Hur konstruktionen av 'invandrare' som en enhetlig kategori påverkar synen på familj och familjepolitiken är också något som väckt mitt intresse under arbetet. Bidrar jämställdhetspolitiken till det som Magnusson skriver, att jämställdheten mellan kvinnor prioriteras ned till förmån för jämställdhet mellan kvinnor och män?

Något som framkommer i analysen av mitt material är att den strävan efter att jämställa könen som finns hos motståndarna till vårdnadsbidraget, riskerar att än mer cementera den familjesyn man också vänder sig emot. Det vore därför spännande att undersöka hur man kan arbeta politiskt för att öka jämställdheten inom familjepolitiken utan att reproducera heteronormativa föreställningar? Är det överhuvudtaget möjligt?

Ytterligare frågor som väckts under arbetet med uppsatsen är om de diskurser som utmanar jämställdhetsdiskursen i den svenska politiska debatten kring vårdnadsbidraget kommer att påverka även andra delar av familjepolitiken. Om familjen allt mer blir en privat enhet och något som politiken ska hålla sig borta från, blir då jämställdhet något som endast berör den offentliga sfären? Vilka konsekvenser kommer det i så fall att få för det sektorsövergripande området jämställdhet? Och hur påverkar det kvinnors och mäns vardagspraktik?

Käll- och litteraturförteckning

Källor:

Hämtade på: www.riksdagen.se (2008.02.19)

Riksdagens protokoll 2007/08:7

Riksdagens protokoll 2007/08:11

Riksdagens protokoll 2007/08:12

Riksdagens protokoll 2007/08:28

Riksdagens protokoll 2007/08:31

Riksdagens protokoll 2007/08:34

Riksdagens protokoll 2007/08:39

Riksdagens protokoll 2007/08:40

Riksdagens protokoll 2007/08:51

Riksdagens protokoll 2007/08:67

Riksdagens protokoll 2007/08:205

Litteratur:

Andenæs, Agnes (2006) ”’Barns beste’ och utvecklingspsykologi i velferdsstaten: Nøytrale formuleringar med kjønnete betydninger” *Tidskrift for kjønnsforskning*, 2004, 4

Bekkengen, Lisbeth (2002), *Man får välja – om föräldraskap och föräldraledighet i arbetsliv och familjeliv*, Malmö: Liber

Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2005) *Textens mening och makt. Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Lund: Studentlitteratur

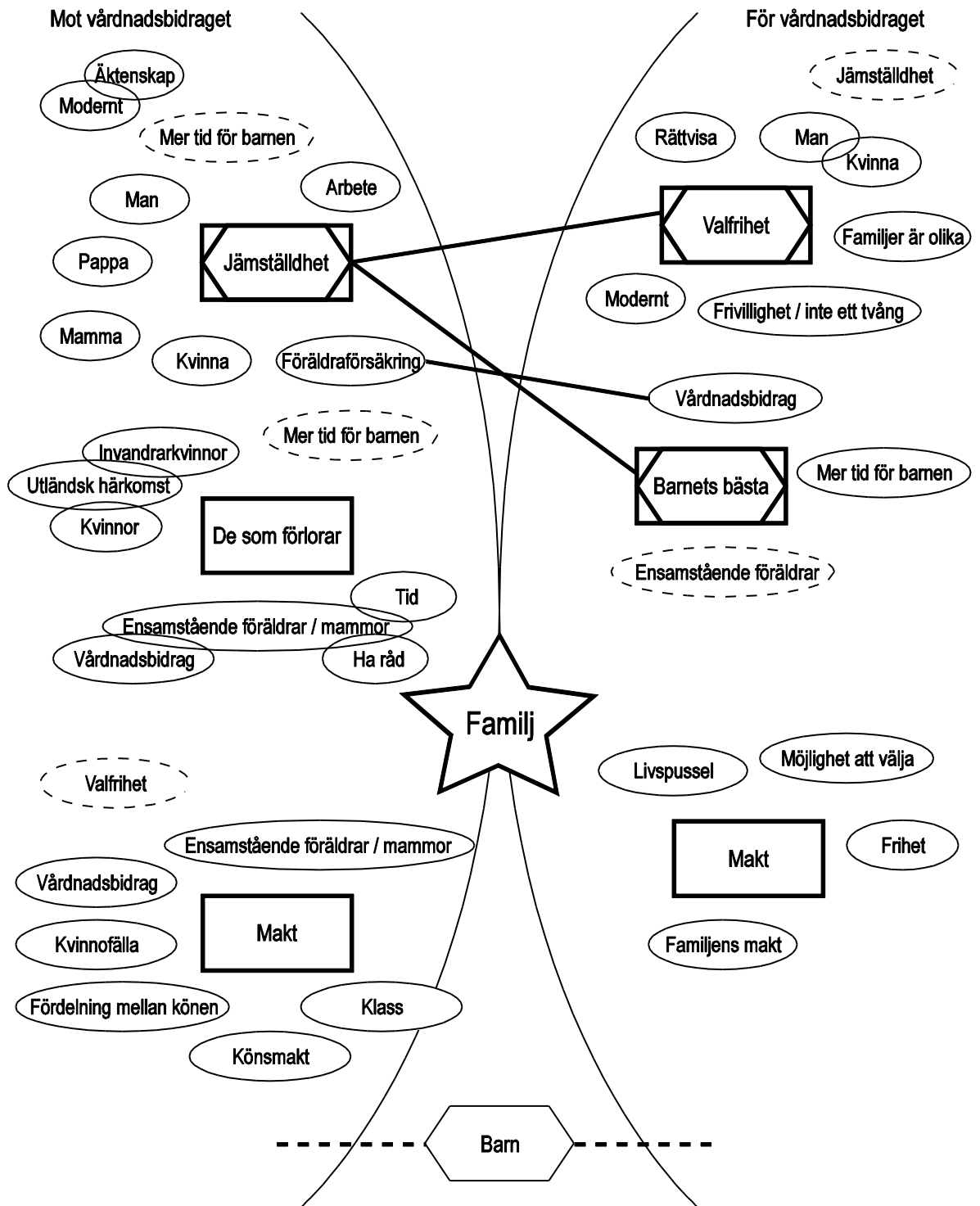
Butler, Judith (2005) *Könet brinner*. Stockholm: Natur & Kultur

Dahl, Ulrika i Kulick, Don (red) (2005) *Queersverige*. Stockholm: Atlas

Dahlerud, Drude i Borchorst, Anette (red.) (2002) *Kønsmakt under forandring*. Köpenhamn: Hans Reitzels Forlag

de los Reyes, Paulina (2005) *Intersektionalitet, makt och strukturell diskriminering i Bortom Vi och Dom – Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, SOU 2005:41, Stockholm: Fritzes

- de los Reyes, Paulina, Molina, Irene och Mulinari, Diana (red) (2005) *Maktens (o)lika förklädnader – kön klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige* Stockholm: Atlas
- Hiilamo, Heikki & Kangas, Olli i Kangas, Olli & Kangasharju, Helena (red.) (2007) *Ordens makt och maktens ord*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland
- Hirdman, Yvonne (2001) *Genus – om det stabila föränderliga former*. Andra upplagan. Malmö: Liber
- Klinth, Roger (2002) *Göra pappa med barn*. Umeå: Boréa Bokförlag
- Klinth, Roger (2005) *Pappapolitik som jämställdhetsprojekt*. Forskarrapport till SOU 2005:66, Stockholm: Fritzes
- Lundqvist, Åsa (2007), *Familjen i den svenska modellen*, Boréa Bokförlag, Umeå
- Magnusson, Eva (2004) ”Jämställdheterna i Norden mellan retorik och praktik”, *NIKK – Nordisk institutt for kunnskap om kjønn* (tillgänglig 2008.04.18)
<http://www.nikk.uio.no/forskning/nikk/retorik/publ/publ1.html>
- Makt att forma samhället och sitt eget liv – jämställdhetspolitiken mot nya mål*. SOU 2005:66. Stockholm: Fritzes
- Minh-ha, Trinh T. i Thörn, Håkan (red.) (2005) *Globaliseringens kulturer – Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa
- Mohanty, Chandra Talpade i Thörn, Håkan (red.) (2005) *Globaliseringens kulturer – Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*. Nora: Nya Doxa
- Møller Okin, Susanne i Phillips, Anne (red.) (2004) *Feminism & Politics*. Oxford: Oxford University Press
- Rosenberg, Tiina (2002) *Queerfeministisk agenda*. Stockholm: Atlas
- Ryan-Flood, Roísín i Kulick, Don (red) (2005) *Queersverige*. Stockholm: Atlas
- Singer, Anna (2002) *Föräldraskap i rättsligt belysning*. Uppsala: Iustus förlag
- Towns, Ann, (2002) “Paradoxes of (In)Equality: something is rotten in the gender equal state of Sweden” i *Cooperation and conflict: journal of the Nordic international studies association*. Vol. 37
- Wendt Höjer, Maria & Åse, Cecilia (2003) *Politikens paradoxer – En introduktion till feministisk politisk teori*. Lund: Academia Adacta
- Westlund, Jennie (2007) ”Increased parental choice can lead to reduced gender equality”, *NIKK magasin*, 2007, 2
- Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur

- = Nodalpunkt
- = Moment
- = Konflikt
- = Konsensus
- = Element
- = Tecken som existerar endast för att möta motståndarsidans argumentation
- = Flytande signifikant